

Marksizm Bibliyotegi Neşriyatından : No. VI

Yazan: Fatma YALÇI

926
926

SOSYETE ve TEKNİK

I

TARİH ÖNCESİ
DİN ve DEVLET

1 9 3 5

İstanbul AYDINLIK Basım Evi

«Boş saatlarını değil, inkılâba bütün bir
ömrünü ver» en:
Hikmet Kwlçim yoldaşa armoğanımdır.

Fatma Yalçın

GİRİŞ

Değişme Kanunu

XIXc. Yüz yılın başlarına gelinceye kadar nebat ve hayvan cinslerinin Allah tarafından ayrı ayrı yaratıldığına inanılırdı. Ålimler bile, din kitaplarının efsanelerine uyanarak, canlı varlıkların dünya yaradılışberi ne şekil ve sayıda iseler, daima öyle kaldıklarını yaiz ederlerdi. İlim ilerledikçe gerek insan, gerek hayvan ve nebat menşeleri hakkındaki inançların yanlışlığı meydana çıktı. [*] Hayvan ve nebat cinslerinin sabit olmayıp, birbirinden çıkışgeldiği anlaşıldı. Buna, tekâmül nazariyesi denildi.

Kendi sınıf menfaatları uğruna endüstiriyi ve dolayısı ile tabiat ilimlerini geliştiren Burjuvazi, iktidar mevkiiini sağlamlaştırmca bir çok şeyler gibi bu tekâmül nazariyesini de soysuzlaştmakta gecikmedi. Eskiden her şeyi Tanrı yapıyordu, şimdise yaradıcılığı tekâmüle

[*] Darwinin *Nevilerin menşei* adlı eseri 1859 da, Karl Marxın *Ekonomi politigin tenkidini dair*, ismindeki eserile aynı yılda intşar etti. Halâ Amerikada Darwinizm'in yasak edildiği üniversiteler vardır

yüklüyor, yanı tekamül nizariyesini Allahlaştırdılar. Burjuva alimlerine göre her değişiklik tekamüle doğru bir gidiştir.

Halbuki; mutlak tekamül hiç bir yerde yoktur. Değişiklik yalnız tekamülle değil, aynı zamanda inhibitla da olur. Bunun en parlak misalini canlı varlıklarda buluruz. Mesela: Bir zamanlar "25" metre uzunluğunda olan, müthiş canavar Dinozorların bugün yerinde yeller esiyor. On metre boyundaki gudubet İkvanodonlar değişse değişse, hemen ateş böceği kadar küçük ve yakışıklı Sinek kuşu olmuşlardır.

Demek tabiatta tekamül diye her varlığı emri altında tutan bir kanun yok. Bir büyük kanun var: *Her şey değişir*. Değişen nevi ortadan kaybolabilir de, tekamül de edebilir.

Değişme daima bir birikişten, tedrici tekamülünden sonra gelen bir sıçrayışla, yanı inkılapla olur. Inkılapsız tekamül, tekamulsüz inkılap yoktur. Burjuvazi kendi intilâlini yapmadan önce tekamülü hatırlına bile getirmiyor, tabiatta yalnız sıçramayı (Kadastrofu) kaçırıyor. İktidarı eline aldıktan sonra, artık ihtiyaç hissetmedigi inkilabı inkâr etti ve mürteci oluncaya kadar sırf tekamül denilen tedrici tekamülü kabul etti.

Istifa kanunu

Hayvan ve nebat cinslerinin değişmesi bir kanunla olur. Buna *tabii istifa* (selection natu-

rele) denir. Tabii istifa, yaşama kavgasından doğar. Yeryüzünde boyuna artan muhtelif cins nebat ve hayvanların hepsi hayat sofrasında yer bulamaz. Bazlarının yerini ötekiler alır. Bundan ıkan kavgada kuvvetliler yaşamak hakkını elde eder, zaifler mahvolur. Böylece canlı varlıklar alemi sonsuz bir üstün gelme, altolma, dirilme ve ölmelerden ibarettir. Milyonlarca senedenberi olagelen bu değişimeler, gitgide bir çok cinsleri ortadan kaldırdığı gibi, daha mütekâmil cinslerin meydana gelmesine de sebep olur.

Burjuvazi tekamül kanunu gibi istifa kanunu da suysuzlaştırır. Istifa kanunu bir tabiat kanunudur, cemiyet kanunu değildir. Burjuvazi ise bunu cemiyete detabik etmeye kalkışır. İnsanları sırf hayvan yerine koyar. Cemiyet içindeki tezatları ve kavgaları hayvanların yaşama kavgalarına benzetir. Zenginlik fakirlik gibi sınıf farklarını, fertlerin maddî manevî kuvvetlerine yahut zaaflarına atfeder. İnsanlar arasındaki harpleri, başka başka hayvan nevileri arasındaki yaşama kavgasile bir tutar.

Halbuki mesele cemiyet için büsbütün tersinedir. Öyle olsaydı kapitalistlerin (sermaye sahiplerinin) her birisinin birer dev ve birer dahî, amelelerin ise bir takım cüce aptallar olmaları icabederdi. Görülüyör ki vaziyet hiç te böyle değildir.

Muharebelere gelince, onlar da istifa kanunu uygun olsalardı, harplerde hep oılız, sakat, ihtiyar, bunak ve zaif fertlerin ölmesi lazımgelirdi. Halbuki harbe girenler doktor muayenesile seçilmiş gürbüz ve manen sağlam olanlardır. Harbin sonuna kalanlar zaif ve sakatlar, ölenler ise kuvvetlilerdir. Bu suretle sınıf tezatlarının verdiği neticele birlikte harp, insan neslini istifalandırırmaz, bilakis cürüttür, bozar.

Tabiat - İnsan - Sosyete

Hayvanlar zincirinin son halkasını teşkil eden insan da bir tabiat mahsulüdür, ve tabiatla daimî bir münasebet ve mübadele içinde bulunur. Maddî istihsal budur. Marks şöyle der: «Herhangi bir çocuk dahil olmak üzere bir yıl değil, yalnız birkaç hafta bile işlemekten kalacak olan bir millet mahvolurdu.»

Bu maddî istihsal tabiat kanunları dışında olmaz. Yalnız sosyete içinde ve sosyete vasıtasisle olduğu için, tabiat kanunlarının maydana çıkış şekli, sosyetenin şecline göre değişir. Mark der ki: «Tabiat kanunları umumiyetle hiçbir vakit yok edilemez. Tarihçe başka başka olan vaziyetlerde, değişebilen birsey varsa oda sadece bu kanunların kendini

gösteriş şekilleridir.» (K. M. kugelmann'a mektup).

Şu halde, insanı ve insanların tabiatla olan münasebetini anlamak istersek, yalnız tabiat kanunlarına baş vurmamız yetişmez. Aynı zamanda insanı fert olarak almakta kifayet etmez. Çünkü insan hiçbir vakit ve hiçbir yerde tek başına yaşamamıştır. İnsan tabiat kanunları altında olmakla beraber, tabiatla doğrudan doğruya değil, sosyete vasıtasisle temas eder. Marks der ki:

«Fertler sosyete halinde istihsal yaparlar. Demek - Sosyalce bellileşen fertlerin istihsali, tabiat ile tetkikimize gidim noktası olur. Smith ile Rikardo'nun söyle başlarken ele aldığı şahsi ve tek başına avci veya bahçıçı tipler, XVIII. yüz yılın yavan tâhayyüllerine giren nesnelerdir. Bunlar öyle Robenson masallarıdır ki, ifade ettikleri mana hiç te medeniyet tarihçilerinin tasavvur ettikleri gibi; mübalâğalı bir inceden inceye tetkika karşı, basit bir aksülamel ve sui tevehhûme uğramış bir iptidâî hayatı dönüş degildirler. Netekim, tabiatları iktizası müstakil olan kimse bir mukavele anlaşması münasebete ve bağlılığı geçiren Rusonun «Sosyal konturat» da buna benzer bir naturalizme istinat etmez. Bütün bunlar birer görünüş hem de irili ufaklı Robenson masallarının sadece estetik görünüşüdür. Bu masalar nihayet XVI. yüz yıldan itibaren hazırlanmaktadır ve XVIII. yüz yılda dev adımlar ile olgunluğa yürüyen «burjuva» sosyetesine takadüm etmiş olabilirler. Bu serbest rakabetçi sosyete içinde fert, tabiatın bağlarından kopup ayrılmış gibi gözüktür. O bağılar ki, daha

önceki tarih devirlerinde ferd; muayyen, sınırları çizilmiş bir insan kümесinin bütünü içinde bir parça haline getirmiştir. Bir yandan derebey sosyete şekillerinin inkilâl bulması, öte yandan XVI^{c.} yüz yıldanberi veni işaf etmiş istihsal kuvvetlerinin meydana gelmesi neticesinde hasıl olan bu XVIII^{c.} yüz yılın kişi, omuzları üstünde Smithle Rikardoyu taşıyan XVIII^{c.} yüz yıl peygamberlerine, varlığı geçmişe ait bir ideal gibi gözüktü. Bu fert, tarihin bir hasılası, bir neticesi gibi değil, tarihin gidim noktası gibi gözüktü.

Marks aynı bahsın daha aşağısında, sosyete dışında adam olamayacağını şöyle formülleştirebilir: "İnsan kelimenin tam manasıl bir *Zoon Politikon* [siyasi hayvan] dır. Hem yalnız sosyal bir hayvan değil, aynı zamanda, ancak sosyete içinde teorit edilebilen bir hayvandır. [K. Marks
A une critique de l'économie politique.]

Görüyoruz ki sosyete dışında tetkik edilecek bir insan mevzuu tasavvur edilemez. İnsanlığın bugün eriştiği bolluk ve ilerilik tabiat kuvvetlerinin kendiliğinden olma bir neticesi değil, bilakis insan sosyetesinin tabiat kuvvetlerini kendi boyunduruğu altına alması neticesidir. Şüphesiz toprak, güneş, su, iklim vesaire insan tarakkisinin şartlarıdır. Toprakta nebatların yetişmesine yarayan kimya cevherleri bulunmasaydı, insan bugday yetiştirmeye girişmezdi. Yere atılan tohumların bitmesi için kâfi rutubet olmasaydı,

mâhsûl alınmazdı. Velhasıl tabiat maddeleri olmasayı hayat olmazdı. Fakat tabiat kuvveti yalnız şarttan ibarettir; ilerleyişin sebebi değildir. Tabiat kuvvetleri ve insanın oluşandan ileri gelme ihtiyaçlar daima mevcut olacaktır. Hava, güneş, su... insanın yiyeceği, içeceği... aynı kalabilir; değişen tabiatın kuvveti değil, ondan edilen istifadenin şekli, usulü, yani tabiat cisimlerinin istihsal ve imal tarzıdır. Hatta mâhsûl aynı kaldığı halde, sosyete ile beraber o mâhsûlün istihsal tarzı değişmiş olabilir. Meselâ: un, her zaman un iken bir vakitler eldeğirmenile, sonra yel değirmenile istihsal edilirdi; bugün ise buhar ve elektrik makinelerile elde edilmektedir.

Sosyete sadece birkaç kişinin bir araya gelivermesi değildir. İnsanlarla nesneler arasında karşılıklı ve sürekli bağlılık ve münasebet bulunmadıkça ortada tam bir sosyete olamaz. Meselâ tuğlalar, çimento ve kireçle birbirlerine bağlanmazlarsa, bir ev meydana getirilemeyeceği gibi, insanlar arasında da böyle bağlılıklar olmaksızın sosyete teşekkül edemez. Muhtelif insanlar arasındaki sosyal bağlılık, iş münasebetleri bağlılığıdır. Yukarıda misale göre insanları ve şeyleri tuğlaya, insan işini çimento ve kireç benzetirsek,

tuglaları çimento ve kireçle yapıştmak, karşılıklı iş münasebetleri, meydana gelen ev de sosyete olur.

Su halde insanlar sosyete içinde ve sosyete halinde iken geçimleri uğruna bir takım faaliyetlerde bulunuyorlar. *İstihsal, tezki, istihlak* adlarını alan bu faaliyetlerin hepsine birden *ekonomi* denir.

İnsan sosyetesini, ekonomi faaliyetini yaparken cansız aletlerle yani *İstihsal* vasıtalarile, mütemadiyen tabiatı değiştirir. Buna, tabiatın *aktif adaptasyon* yani tabiatı insan tabiatına uydurarak değiştirmek, denir. Hayvan sosyetesinde ise tabiatın *pasif adaptasyon* vardır, yani hayvan tabiatı değiştirmeden, kendi uzviyetini değiştirerek muhitine uygunlaşır.

İnsap ve hayvan sosyeteleri arasındaki bu fark, neden ileri gelir? İnsan ile hayvan işinin birbirinden farklı olduğunu.. Alet kullanmak yüzünden iki ayağı üstüne kalkan insanların dişağı, kafa tasını tazyik eden kalın adelelerden kurtuluğu için fazla inkişaf etmiştir. Teknigin yarattığı bu inkişaf, insan işinin bütünü hayvan işlerinden farklı olarak *plânlî* yapılmasını icabettirmiştir. Marks, şöyle bir muayese yapar: Arının meydana getirdiği petek, bir mimarin meydana getirdiği ev kadar hedef olabilir. Fakat arı peteği sevki

tabiişle yaparkeri kafasında hiç bir plan tasızdır. Halbuki mimar, önceden hazırlanmış planla işe başlar.

Teknigin insan sosyetesine verdiği bir üstünlükte, kendi değişmesile beraber sosyeteyi de şekeiten şekilde geçirmesidir. İnsan sosyete içinde aletlerin tekâmülü, hayvanlar aleminde görülen uzu tekâmülle nisbetle ne kadar çabuk oluyorsa, insan sosyetesinin hayvan sosyetesine nisbetle geçirdiği değişiklikler de o kadar büyük bir kabuklukta olur. Meseğe maymundan insana geçiş milyonlarca sene de olduğu halde [*] daha dün keşfolunan Amerika iki üç yüz yıl içinde orta barbarlıktan son emperyalizm konagina geçmiş bulunuyor. Gene, arı ve karınca sosyeterlerinin, bildigimiz bileli ne halde iseler öylece kalmalarına mukabil, insan sosyetesinin tarih dedigimiz akış içinde şekeiten şekilde değişme geliyor.

[*] Düz bir deniz kabuklu böceğinin, salyangoza yakın bir şekilde kıvrılması için geçirdiği tekâmül 20 milyon yıl süren *Stüryen* devrinde olabilmış, yani bu küçük tekâmül 20 milyon yılda meydana gelmiştir.

«En küçük istihalelerin olması için hayalimizin bile güçlüğü kavriyacaği büyük devirler ister.» «Herhangibir istihaleye on bin, elli bin, yüz bin yıl ihtiyar; bir milyon yılda sezilmez bir haldedir; istihalenin besbelli olması için birçok milyon yıllık devirler beklemek lâzımdır.» (Albert et Alexandre Mary: *Evolution et Transformisme*, c. I. s. 41, 42. 1904 Beauvais.)

hatıra gelmelidir. Sosyetenin bu akışına, insanlığın tarihi denir. Şu halde, gerek insan, gerek sosyete, gerçek cehresile sadece *tarihi görünüş* içinde tetkik edilebilir.

Tarihdeki bütün değişikliklerin sırrını bize açacak olan biricik anahtar, insanı insan yapan ve sosyeteyi bütün hayvan topluluklarından ayıran *Teknik*, yani istihsâl vasıtalarıdır.

Istihsâl aletleri ve istihsâl kuvvetlerine kadar özlü değişikliklere uğrarsa, sosyetedeki madde ve manevî münasebet şekilleri de o kadar değişik olur. Bu yüzden teknik ile teknığın icabettiği ekonomi inkişafı, insan sosyetiesini, ilk sınıfız sosyete olan iptidâi komünizm halinden sınıflı sosyete; sınıflı sosyeteyi de şekläden şeklä ugratarak kapitalizimin son safhası olan emperyalizme getirmiştir. Nihayet orada da bırakılmış olarak son sınıfız sosyete şeklä demek olan komünizme varacak Sovyetler köprüsile, sosyalist rejimine kadar kavuşmuş bulunuyor.

Iptidâi bir sürü halinde yaşayan insanı sosyal ilerleyisin en yüksek konagına çikaran yolu aşağıda gözden geçirirken, bu veya başka istihsâl aletinin meydana gelmesile, yeni bir sosyal münasebetler mecmuunun nasıl doğduğunu, ve eski münasebetlerin nasıl mahvolduguunu; yani *Teknik* in *Sosyete* deki büyük rolünü açıkca göreceğiz.

Hayvanların istihsâl aletleri tabii uzuvları olduğundan, uzuvları kuvvetli veya mütekâmil olan hayvanlar ötekilerine üstün gelirler. Meselâ: karınca sosyetesinde, vücut yapıları eksik olan ameleselerle, kafa ve çeneleri büyük askerler aşa tabakayı, vücut yapıları mükemmel olan dişi ve erkek karıncalar yüksek tabakayı teşkil ederler. Buna bakarak burjuva âlimleri, sosyetedeki haksızlığın tabii bir şey olduğunu söyleyler. Halbuki insan sosyeteinde görülen farklar hiç te uzvi ve tabii değil, sadece sosyaldır. Fakir ve zengin herkeste aynı azalar aynı işleri görür. Avrupalılar Amerika ve Avustralya yerlilerini mağlup ettikleri zaman bedenen onlardan daha kuvvetli degillerdi, yalnız istihsâl ve tâhrip aletleri mütekâmildi.

Buraya kadar geçen kısa işaretlerden sonra vardığımız netice şudur: Her hangi bir beşerî hadiseyi anlamak için, insanı tek başına ele almak yetişmez. Böyle bir insan alacak olsak bile, gene onu sosyete dışında bir varlık sayamayız. İnsan ve insanlık hadiselerini kavramak istersek, temel sosyeteyi gözönünde bulundurmamız gerektir.

Fakat sosyete denildi mi, mutlak hareketsız, donmuş bir şekil değil, mütemadiyen hareket halinde, boyuna değişen bir varlık

FASIL: I

Vahşet

AŞA VAHŞET KONAGI

a) İlk insannı tabiatma mahkümiyeti: İlk insanın yer yüzünün neresinden zuhur ettiği henüz bilinmiyor. Eldeki hakikî ipuçlarının, en eski insan izlerini Amerikada göstermesine rağmen bu kıtanın ilk adama çıkış mahalli olduğu kat'i değildir. Soğuktan korunacak ateşe, üstbaşı, eve sahip olmamış açız insan soğuk yerlerde yaşayıp türeyemezdî. Darwinle; Hekkeliñ[1] dedikleri yarı maymun yarı insanın, hattıstuva ile hattının ustuva da yaşamış ve yırtıcı hayvanlardan sakınmak için ağaçta barınmış olması gerektir.

Adam, insanlığın bu çocukluk çağında, karnını doyurmak için tabiatta hazır ne bulursa onunla geçinmeye mecburdu. Yediği; yemişler, kökler, ellerile tutabildiği böceklerle küçük hayvanlardı. Bu sebeple yaşadığı yerin iklim, nebat, hayvan ve sairesine tâbiydi. Aadam, her çağda tabiatma muhtaçtır. Fakat istihsal aletleri çoğaldıkça, tabiatma mahkûm olmuş derecesi o nisbetté azalır. Bu nisbet farkını elân her yerde görebiliriz. Medeniyetin ilerlediği taraf-

[1] Tabiatçı Hekkelle, diyalektikçi idealist Hegel karıştırılmamalıdır.

12

BİRİNİ KİTAP

Tarih öncesi

İnsanlığın tarihi

Morgan insanlığın tarihini üç çağ'a ayırmaktadır: vahşet, barbarlık, medeniyet çağları.

Bunların ilk ikisini de aşa, orta, yukarı çağlar olmak üzere üçe bölmektedir.

Bu bölüste tabiidir ki sınırlar kesip atırmaca olamaz. İnsan hayatının kaç milyon yıl önce başladığı belli olmadığı gibi, vahşet çağından barabarlik çağına gelinceye kadar kaç bin yılın geçtiği de belli değildir.

Yaşaması ayrı şartlar altında bulunan sosyetler ilerleyiş yollarını ayrı tempo ve zamanlarda geçmişlerdir. Bugün elektrik devrinde bile vahşet halinde yaşayan kabileler vardır.

Vahşet, barbarlık, medeniyet çağları denildiği zaman; vahşetin, barbarlığın, medeniyetin muhtelif insan sosyeteleri tarafından muhtelif zamanlarda yaşanmış muayyen bir vahşet, barbarlık, medeniyet çağları gözönüne getirilmelidir.

larda tabiat mahkûmiyet azalmıştır. Büyük nakliye vasıtaları olan milletler, yer yüzünün neresinde olursa olsunlar, istediklerini bulabilirler. Zamanımızın vahşî veya yarı medenî kabileleri ise, nebatın çok bulunduğu yerde nebatla, balığın çok bulunduğu yerde bahıkla geçinirler.

B) Teknik ve Lâfızlı Dil

Bununla beraber insan, muhitindeki hayvanlardan yukarı kalkmayı gene başarabilmiştir. Bu zaman içinde bir parça tecrübe elde etmiş yanı tabiatı bir parçaya kazanmış ve hayatla gîreşmek üzere ortaya atılmıştır.

İnsan istihsal aletlerini çok güç meydana getirebilmiştir. Etrafindaki vahşî hayvanlardan daha zayıf olduğundan, onlara karşı koyabilmek için tabiatta hazır bulunduğu aletlerden, faraza değnek, sopa, taştan faydalananmıştır. Sonraları hayvan damarları birbirine bağlanmış taş ve değneği icat etmiştir ki, insanların ilk bulunduğu aletin bu olması çok muhtemeldir.

Paleontoloji ilminin Şöleen Yahud Aşöleen dediği devirde, çakmak taşlarını parçalamak suretiyle elde edilmiş yürek biçiminde kaba nesneler bulunur. Taşların herbiri 8-10 santim ve bazan 25 santim boyundadır. Bu nesneler Mamut (filin dedesi) yahut burnu direkli Rinosero (Gergedanın dedesi) kerüklerinin uçlarına bağlanarak

bazı aletler meydana getirilmiştir. Aşöleen devri aşağı vahşet konağında başlar.

Yapma aletlerden faydalanan mecburiyet, Çes'den nesile geçerken, önceki denemelerin üstüne gitgide yeni denemeler katılarak aletlerin İslahına çalışılır. Böylece teknigin, yani istihsal aletlerini elde etmek çağının temeli atılmış olur.

Yukarda söylendiği gibi alet kullanmak yüzünden iki ön ayak, insan eli haline geldi. İki ayak üzerinde yürümek dimağın fazla inkişafını mucip oldu. Bu da, inkişaflı bir beyn eihazının mahsulü olabilecek, ilk lâfızlı dili yarattı.

Toplu yaşıyan insanlar arasında dil, vahşet çağının ta bu konağında başlar. Filhakkı bu birkaç kelimedenden ibaret artiküle (lafızlı) bir dil idi, ama, gene kendisini hayvandan ayıracak kadar meramını ifade ediyordu.

Vahşet çağının ayırt edici vasfi bu artiküle dildir. Artiküle dil yalnız insan sosyetesine mehsus bir keyfiyyettir. En yüksek derecedeki hayvanlar bile, his ve meramlarını kelimelerle değil, ancak seslerle ifade edebilmişlerdir.

C) Dil - Bilgi; İş - Ekonomi

Dilin meydana gelmesi, sözle anlatılan fikir ve düşüncenin meydana gelmesini mucip oldu. Dilin ilerleyisi, insan sosyetesindeki ekonomi temellerinin genişlemesinden ileri gelir. Dil; çalışma, iş, yanı yiyecek

tedariki sıralarında çıkarılan seslerden hasıl olmuştur. Önce hareketi gösteren kelimeler yanı fiiller, sonra bir cismi, şeyi bildirmeye yarayan kelimeler yanı isimler meydana gelmiştir. Dil sosyal çahşmenin mahsuli olmakla beraber, onun koruyucusu, yol göstericisidir. İnsan işinin bütün teşkilatını düzen altına alan, deneme'lerinin nesilden nesile kalmasına yaran biricik amil *dildir*.

Endüstri ve kültürün ilerlemesi yüzünden dil de gelişmiştir. İnsan kendine yarayan her seye bir isim vermiş, zamanla o şey yararlığını kaybedince o ismini de unutmuştur. Denebilir ki; sosyetelerin her ekonomik saflarına mahsus bir dilleri vardır.

Dil hem eski hem yenidir. Çok eskidir zira, iş yolunda elde edilen kazançların en esigidir. Çok yenidir zira, boyuna ilerleyip değişmekte, yeni lügatlar, termlerle (istihlah) zenginleşmektektir. İnsan, hayvan halinden çıktıığı zamanlardan beri hangi çağrıları geçirdiğe, dil de tipki o çağrıları geçirmiştir. Dili doğuran, maddi iştir. Dil ise deneme ve bilgileri ilim haline getiren yegane alettir. İnsanın elde ettiği denemeler kendisile birlikte ölüp gitseydi, insan tabiat kuvvetlerinin ve bu kuvvetler arasındaki münasebetlerin deresini tayin edecek kadar duyguları ve idrak sa-

hibi olamazdı. Halbuki insan, istihsâl aletlerini inkişaf ettiren bilgi silahlarile dünyaya üstün geldi, daha da gelmeye. Zamanımızdaki vahsi kabilelerin malik oldukları aletleri elde etmek için insanlar, on binlerce sene çalışmışlardır.

Inanın soyetiesi, insanların istihsâl aletlerini yaptıkları tarihten itibaren başlar. Ekonomi faaliyeti de, adam ihtiyacının tabiattan koparılması ile başlar. Bu da ancak insanın istihsâl aletlerine, yani teknike sahip olmasile mümkündür.

D) Ev ve Aile

İnsanın ilk evi açık hava ve ağaçlardı. Antropoloji ve etnografa ilimlerinin göstergikleri gibi, bu gün maymunlarda bulunan ağaça tırmanma vasıtaları evvelce insanlarda da vardı.

Hala muvakkaten ağaçta yaşayan kabileler mevcuttur. Seylan, Somatra, Sahrayikebir kabilelerinin bazıları, lazım oldukça ağaçta ev kurarlar. Mısırlılarla, Hintlerin ağaçları ruhların evi talâkkî etmeleri, cedlerinin ağaçta yaşamış olduğunu gösterir. Bu günün bir kısmının kabileleri de ölülerini ağaçların üstüne koyarlar.

Ağaçtan sonra magralar gibi doğal barınaklar insanlara evlik etmişlerdir.

Onun için aşağı vahşet konağında insana mahsus bir sığınak aramak beyhudedir.

Aile:— Vahşet çağının aşağı konağında Aile demek tek mil *Sosyete* demektir. Bu sebeple cins münasebetleri ile sosyete münasebetleri bir birile kaynaşmış bulunur. Başka tabirle, bütün kadınlar erkeklerin tabii karıları, bütün erkekler de kadınların kocaları idi. Ancak oğulla ana arasında akrabalık tasavvur edilebilirdi; o da meme ile beslenip büyütüldükten sonra her birisinin bir tarafa dagılması yüzünden unutulup giderdi.

Orta vahşet konağı

a) Ateş

Orta vahşet konağı, atesin kullanımı ve balığın yiyecek olarak harcanmasile başlar.

Uzun zamanlar insan ateşsiz yaşamıştır. muhtelif adam grupları, atesi muhtelif yollarla keşfettiklerinden, ilk atesin nasıl elde edildiği bilinmiyor. Büyük bir ihtimale göre ates rastgele öğrenilmiştir. Ya orman yangınlarından, yahut ta volkan lavlarından ele geçmiştir.

Kendiliğinden olma ates etrafındaki yemiş ve kökleri kavurmuş, insanlar pişmiş

kök ve yemişin daha kolay yenildiğine ve daha kolay eritildiğine dikkat etmişler, ondan sonra ateşten faydalamağa başlamışlardır. Ateşin rastgele ele geçmesi her vakit mümkün olmadığından, sürekli ateş bulundurmak mecburiyetinde kalmışlar ve türlü türlü ateş saklamak yolları keşfetmişlerdir. Artık bundan sonra ateş, adam sosyetesinde büyük bir rol oynamıştır. Onunla vahşi hayvanları korkutmuşlar, geceleri aydınlatmışlar, yiyecekleri pişirmişler, ve sıcak mıntikalardan uzaklaşmak, yer yüzüne yayılmaya başlamışlardır.

Yayılmada daima dere ve göl gibi su kenarlarını gütmüşlerdir. Ateşin istimali sıralarında balığı yiyecek olarak kullanmayı ögrenmeklerinden daimi yiyecek bulabildikleri yoldan gitmişlerdir.

Tabiatın müthiş bir elamanı (unsur) olan ates, ekonomi yolunda kullanılmak üzere kazanılmış ilk muvaffakiyyettir. Ancak bu zaferden sonra insan, hayvan halinden tamamen ayrılabilmiştir. En yüksek gelisme derecesine varan hayvanlar bile, atesin ne olduğunu anlayamamışlardır.

Ateşin keşfi ve kullanılması mühim bir kazanç olmakla beraber, henüz kestirip attırmaca bir üstünülük söylemazdı, insanlığın ilerleyisi gene tesadüfe kalyoاد. Ateşi sö-

nen, ateşini düşman kabilelere kaptıran kabileler, tabiatta hazır ateş bulamadıkları takdirde mahvoluyorlardı. İnsan kazancını bütünlükenin şey, ateşin yapma olarak elde edilmesidir.

Suni ateş ağaç ve taş üstündeki işlemelerden meydana gelmiştir. Ağacı daha sert ağaçla bıçıklamayı öğrenen insan, sürtülen odunlardan ateş çıktıığını görmüş, bu suretle suni ateş keşfetmiştir. Taşı işlemeğe başladığı zaman da, ateşi taştan elde etmiştir. Mesela: çakmak taşlarını kırarken, çıkan kırılcım ile, kav gibi çabuk ateş alan maddeleri tutuşturmuştur. Bundan sonra ateş endüstriyi büyük kazançlara götürmüştür, taş çağının tunç çağına nihayet demir çağına geçmiştir. Zira maden filizlerini eritmek için lazımlı olan sıcaklık ancak ateşle elde edilebilirdi. Suni ateş teknikten doğar, tekniği ilerletir. Ateşin bugünkü rolü ise apaçaktır: ateş elmas saydı buhar devri olmazdı. Ateş ve dil sosyetenin ilerleyişinde öyle mühim iki amildir ki, onlarla ilk insan kendi koruyucusunu, yarımçımasını, yol göstericisini bulmuş olur.

B) Teknik - Güzel sanat - Adet

Orta vahşet konağına Avustralya ve Polinezyalılarda rastlıyoruz. Bu konaktaki alet-

ler, kaba işlenmiş cilasız taştan yapılmış *lobut la Harbi* dir. Onun için bu konağın adına eski taş devri (Paleoletik) denir. Paleoantoloji (tabakatları) ilmi bu konağın teknigini birbirinden çıkan üç safhada tesbit eder. Her üç safhada da teknığın materyali, çakmak taşı başta gelmek üzere, kemik ve fildişi dir.

1) *Mysteryen* safhası — : Yüzüp kazımağa mahsus aletler, testere, kemik biz vardır. Biz kullanıldığına göre, anlaşılan o sıralarda çözülen buzların iklimi soğutması dolayısı ile, insanlar pöstekiden üst baş yapmağa başlamış olacaklar.

2) *Solitrean* safhası — : Keskin yüzlü bıçağa benzer aletler vardır. Bilhassa aşa vahşet kongında rastladığımız yürek biçimindeki ok ve harbi ucu yerine, ince işlenerek elde edildiği meydanda olan *mekik* biçimli silah ucları bulunur. Bunları ağaç ve saireden yapılmış harbilerin uçlarına bağlı olarak kullanırlardı.

3) *Magdalenyen* safhası — Kemik iğne (bizin mütekâmili) hak etme aleti (yüzme aletinin mütekâmili) hançer sapı, mızrak, ve onun mütekâmili olan dikenli harbi vardır.

Bütün bu safhalarda sayılan ve yavaş yavaş tekamül eden teknik parçaları, eninde sonunda lobut la harbinden pek te ötelere getemiyor.

Bu konağın ortalarından itibaren, teknığın gelişmesile birlikte, ilk güzel sanat başlangıçlarına rastlıyoruz. *Solütreen* safhasında kemik parçaları üstünde geyik resimleri bulunuyor. *Magdalenyen* safhasında güzel sanatı, bütün öteki teknik varlıklar gibi daha inkişaf etmiş görüyoruz. Kemikler, taşlar, fildişleri üstünde mamut, at, Rengeyiği resimlerile bizzat insan suretlerine rastlıyoruz.

Orta vahşetin son safhalarında *kumanda sopası* (batons de commandement) denilen üstü resimlerle süslü hususî bir alet daha beliriyor. Bu alet sosyetede idareci rolünü oynayan bir otoritenin timsali idi.

Görülüyor ki, teknığın elziliği nisbetinde güzel sanat ve güdücü rolün kudreti de elzidir. Bunlardan başka teknığın fikaralığı, sosyetenin bütün insan münasebetlerinde, ahlâk ve adetlerde tesirini gösteriyor. Lobut ile harbi gibi basit teknik, avı tesadüfi bir istihsal kolu şeklinde tutuyor. Av eti sosyetenin ihtiyaçlarına gelgeç bir destek olmaktan ileriye gidemiyor. Bu konakta sırif avcılıkla geçinmek imkânsızlığı, insan moralinde *Antropofoji* (yamyamlık) zaruretini ortaya atıyor. Böylece her adet gibi insan eti yemek adetinin de teknikle sıkı sıkıya bağlı bir hâdisi olduğu tezahür ediyor.

c) Ev - Aile

İlk evler ağaç dallarından yapılmış divarlardan ibaretti. Sonra yarınlı yuvarlak biçimde yapıldı. Cenubî Amerikada henuz böyle evler vardır. Asıl ev denecek barınaklar bu yolda bazı aletlerin icadından sonra yapılandırdır.

Aile : *Kandas aile*, ailenin birinci konağıdır. İnsan sosyetesinin ilk aileleri, şimdiki gibi karı kocadan ibaret değildi. Muayyen bir akrabalık sistemi içinde ferdler değil, gruplar birbirlerile evlenirlerdi. Ailedede bütün büyük babalar büyük annelerin kocası, onların çocukları yani analarla babalar yedigerinin karı kocaları, olanların çocukları yani kız ve erkek kardeşler de birbirlerinin karı kocalarıydı. Bu suretle aralarında evlenmek olmayanlar ancak ana babayla çocuklardı. Demek artık ana evlad, baba kız arasındaki evlenme kaldırılmıştı. Karı koca ile kardeş tabirleri aynı manaya geliyordu. Sonraları kardeşler arasındaki evlenmeler de kaldırıldı. Buna sebep her halde, tabii istifanın parlak bir hâdisesi olan, neslin bozulması olaganından başka bir şey değildir.

Bu gün hiç bir insan grubunda, *kandas ailenin* örneğine rastlayamayız. O tamamen

kaybolmuştur. Lakin bir zamanlar var olduğu şüphesizdir. Ailenin gelişme yolu, bir çok örnek ve delillere dayanarak, böyle bir *kandaş ailenin* mevcudiyetini zaruri kılar.

YUKARI VAHSET

a) Ok yayla yapılan avcılık

Yukarı vahset konağı, *ok* ve *yay* la başlar. Elde bulunan bir çok delillere göre, ilk insan yemiş ve kök yemekle beraber, çıplak elile tuttuğu hayvan ve böcekleri de yerdii. [1]

Bu sebeple istihsal aletleri iki yol ile gelişmiştir: biri, et ihtiyacını gidermek için aletlerinin ilerleyışı; diğer, nebat ihtiyacını gidermek için ziraat aletlerinin ilerleyişidir.

Taş, hayvan damarları ile bağlanmış taş alet, taş balta, harbi, lobut ve saireden sonra nihayet ok ve yay gibi mükemmel bir alet icad edilmiştir. "Barbarlık çağında demir kılıç, medeniyet çağında ateşli silah, ne ise, vahşet çağında da ok ve yay aynı şey olmuştur; katı bir silah." Bu sayede hayvan eti muntazaman kullanılmıştır ve av-

[1] Kurbağa, yılan, sıçan, örümcek, çekirge yiyen kabileler elân vardır. Bu adetlerini ta yarı insanhık zamanlarından tevarüs etmişlerdir.

çılık insan faaliyetinin mühim kısmını işgal etmiştir. Buna rağmen av, tesadüfi bir mahsul olduğundan, sade avcılıkla geçen kabiliere hiç bir çağda rastlanmamıştır.

B) Başka icad ve gelişmeler

Ok ve yay gibi mükemmel aletin keşfi, insan tecrübe ve bilgilerinin büsbütün yeni sentezler verecek bir birliği edindigini gösterir. Böylece teknigir öteki kısımları üzerinde de bir takım yenilikleri peşinden getireceği zorludur. Ok ve yay öyle bir alet-silah idiki, evvelki geçimle kırıksız kabul etmez derecede ileri bir istihsal hayatı açıyordu. İstihsal vatandaşlarının ve dolayısı ile mahsülerin gelişmesi bir çok başka icad-ırla beraber bilhassa süreç yeniliği getirdi:

1) O zamana kadar kaba yontma taştan olan alet-silah, yukarı vahşette ejâlı taştan yapılır. Taş balta ile ateş birleşince, ağaç işlemek imkânı birdedbiğe genişler. Bu sayede *Plrog* denilen ağaç gövdesinden oyma kayıklar, tahta ve direkle yapılmış evler meydana çıkar. İşte o zaman *ycni taş devri* (neolitik)ının karakteristiği olan, göl içine çakılmış kazaklarla üstüne kurlan evlerden mütesekkil köyçükler zuhur eder.

2) Alet-silahların, dolayısı ile de istihsal vasıtalarının bu ilerleyişi, sosyal işin yeni sahalarda kullanılmasına imkân verir. İlk defa olarak ağaç kabugundan elde örme hasırlar yapılır.

3) İstihsal kuvvetlerinin yükselmesi mahsulü arttırdıından, ara sıra fazla gelen mahsulleri muhafaza etmek için sepet kaplar iat edilir.

Yukarda söylediklerimizden anlaşılacağı gibi, yukarı vahşet konağına erişmiş sosyete de teknığın inkişafı, evvelâ insanı geçim vasıtaları üzerinde oldukça hâkim bir vaziyete getirir, saniyen geçimdeki istikrar, yerleşmekteki istikrarı mucip olur. Böylece bahsettiğimiz köycükler meydana gelir.

C) Ev — Aile

İnsanlar göl içine ev kurmak suretile vahşî hayvanlardan korunma yollarını nihayet bulabilmişlerdir. Afrika köylerinde bu gibi evlere hâlâ rastlanılır. Göl içine ev yapmak ateşin keşfi ve bahığın gıda olarak kullanılmasına başlar. Üstünde bulundukları göl balık gibi mühim yiyeceği verdiğiinden gölü saran vahşî hayvanlara mukavemet imkânı elde edilmiş olur.

Nebatçılık ve bahçıvanlık ilerledikçe toprakta ziraat, ormanda avcılıkla uğraşlıklarından, karada da ev yapmağa başlamışlardır.

İnsan ilk çıktıgı sıcak yerlerde yaşadıkça temelli eve ihtiyaç duymuyordu. Yağmurlu havalarda mağaralara sığınıyor, veya çali çırıldan bir barınak yapıveriyordu. *Evlerin ilerleyişli ekonominin ilerleyişine bağlıdır.*

Alle: Kardeşler arasındaki evlenmenin yasağı edilmesile *ortaklı alle* (Punaluen) meydana gelir. Bu aile sisteminde bir miktar öz kızkardeşler veya uzak kızkardeşler, yanı birinci, ikinci vesair derecelerdeki kuzinler, erkek kardeşleri hariç olmak üzere bütün camia erkeklerinden tereküp eden müsterek kocaların müsterek karları olurlardı. Artık kardeş demege lüzum kalmadıından, bu müsterek kocalar birbirlerine yoldaş, serik ortak manasına gelen Punalua derlerdi. Aynı şekilde, bir anadan doğan öz erkek kardeşler, veya birinci, ikinci vesair derecedeki kuzenler, kızkardeşlerinden maada, bir miktar kadınla evlenirlerdi. Bu kadınlar da birbirlerine *punalua (ortak)* derlerdi.

Birçok değişiklikler geçiren bu aile sistemi zaman içinde değişti. Mesyanın bir ailesi içinde öyle bir karşılıklı işbirliği var-

dır ki, bu mahfeden önce öz kardeşler, sonra uzak kardeşler hariçte kalmışlardır.

D) Sosyal teşkilat ve mülkiyet

Tipik avei sosyete demek olan yukarı vahşet konağında, istihsal faaliyetinin şeklärinden dolayı ilk iş bölümü kadınla erkek arasında yapılmış oldu [1]. Ortaklı ailenin aşa safhası grup halinde, yukarı safhası tam punaluen evlenme idi. Aveılıkla geçenen *kan* [2] teşkilatı için biçilmiş kaftan olan bu sosyete şekli, bir taraftan ana hukukunu esas yaparak «*ana sahlik*» sistemini yaratırken, öte taraftan erkekle kadın arasında sosyal istihsalin janrına göre, bir iş bölümü doğrdu. Bu iş bölümü, kadını içeri, erkeği dışarı çalışmasına ayırdı. Yapılan işlerdeki başkahık, herkesin kendi gördüğü işin alet ve tekniğine karşı bir nevi benimseyişini icabettirdi. Böylece *kan* teşkilatı yanyana, sosyetede şu üç makule mülkiyet taslağı belirdi. 1) Kadına ait eşya, 2) erkeğe ait eşya, 3) müsterek eşya. Erkeğin eşyası,

[1] Engelsin tarif ettiği *mübadeleden* doğan asıl *büyük sosyal* iş bölümünden ilerde bahsedilecektir.

[2] Ortaklı ailedede, kardeşler arasında evlenme yasakları arttıkça aynı kabile içinde birbirile evlenemeyenleri bir araya toplayan ve *kan* ismini alan bir takım teşekküller vücude gelir.

harp silahları, yiyecek ilk maddeleri, alat ve edevat idi. Bu eşyalara sahip olan erkeğin görevi iş kendiliğinden belli oluyor. Kadına ait olanlar, ev ile ev eşyasıdır. Erkeğin dışarıdan getirdiklerini kadın evde yenilecek, giyilecek hale sokuyordu. Bu sebeple eğirme, dokuma, dikiş, mutfak işleri ta o zamandan beri kadının boynuna yüklendi. Müsterek mülkiyet halinde olanlar ise müsterek kullanılanlardı. Büyük komünist yuvaları, bağçeler, uzun kayıklar birçok ailelerin müsterek malı sayılırdı. Oldukça inkişaflı silahları, aletleri yapan atelyeler de kollektivite hesabına çalışırlardı, yani bunlarda da şahıs mülkiyeti yoktu.

Görülüyorki, tabii ıstifa, sosyal teşkilatı ve aile şeklärini bu sınıra kadar getirmiştir. Punalua ailesinin yüksek safhasında *kan* teşkilatları, yeni bir *kan* ekonomisi ile, cinsî iş bölümününe vasıl olurlar. Bu iş bölümü, müsterek mülkiyetin hakimiyeti yanında, kadına başka, erkeğe başka eşyaları benimserek, bir nevi ilk şahsi mülkiyet tohumlarını ortaya atar.

FASIL II:

Barbarlık

Aşa barbarlık

a) Çömlekçilik: Bu safha çömlekçiliğin or-taya çıkmasisile başlar. Ağaç dallarından örü-len kapların ateşe dayanmamaları, üstleri-nin balıkla sıvanmasını icabettirmiştir. Az sonra, arasına ağaç dalı komadan, sade bal-ıkla da kap yapılabileceği görülmüş ve çöm-lekçilik keşfoulunmuştur. Vahşetten barbarlık çağına geçerken insanlığın sosyetede ne-yaman, görülmedik bir antuziyazm (şevk ve heyecan) yarattığını anlamak için, her hangi bir tarih öncesi müzesini bir kerecik gezmek yeter. [1] O ne çömlek cümbüşü, o ne pişmiş toprak heyecanı, o ne balık kab ziya fetidir. En münükü'l fetişlerden devleşmiş tanrılar kadar her şey, Ömer Hayyami felesof ya-pan çömlekçiliğin hamurundan ilham almış. Ne büyük teknik ihtilâl... O zamana kadar otlara ve ağaçlara pasif, alçak gönüllü bir zemin olan çamur, sosyal ateşin alevleri içine girer girmez filizleniyor, dal budak salıyor, çiçekleniyor. Ölüm sanılan toprak insan elinde

[1] Meselâ; İstanbul Sivil müzesinin üst salonu.

birdenbire nasıl canlıyor, meyve veren, ömrü süren bir nebat gibi boylanıyor.

Sosyal olaganları mistisizim dev aynasında biçimsizleştirerek aksettiren din mitolojisi-nin «hakkı» var: İnsan - fakat *barbar* insan - balıktan yaratılmıştır.

Ateşe dayanan toprak kablar sayesinde yiyeceklerin nevileri artmıştır. Çığken yenil-miyan bu yeni gıdalar, insanları daha mü-kemmel doyurduğundan nüfusun artmasına, müşterek işin genişlemesine sebep olmuştur.

B) Hayvan ve nebat yetiştirmeye başlangıcıları

Vahşi hayvanların ehlileştirilmesi avcılıktan doğmuştur. Halâ bazı avcı kabileler, çobanlığı tanıtmazlar. Fakat insanlar ehlileşen hayvandan faydalananmakta gecikmemişlerdir. Çobanlık ilk nebatçılıktan, yani kök toplayıcılık ve avci-lıktan daha kolaydı. İnsanlar ilerleyişin baş-langıcında kök ve meyveyle geçinirlerdi. Yu-karı vahşet konağına vasıl olunduğu zaman avcılık erkeklerin, nebatçılık kadınların işi ol-du. Çocuk yetiştirmekle uğraşan kadın, bizza-rure ava iştirak edemiyordu. Ucuna taş bağlan-mış ağaç aletlerle toprağı kazıp kök çıkarıyor, ağaçtan yemiş tophyordu. Çok kerede bütün emekler faydasız kahiyordu. Hele iklimi müsait olmayan yerlerde, böyle basit aletlerle çalışan

bulmak kolaydı, çiftleşmeli evlenme de ise kadın, az bulunur şey oldu. O zamandan itibaren kadın kaçırılması, satın alınması başladı.

Ciftleşmeli aile bir çok kabilelerde muhtelif şekiller almıştır. Pek karışık görünüslere büründüğünden uzun zaman anlaşılmamıştır. Henüz kapısı önünde sayılıcağınız bu derin meseledeki bilgilerimizi, kısmen Bahofene, sonra Morgana, en mühim noktalarda ise Frederik Engelse borçluyuz.

Aşa barbarlıktaki aile tipi, ortaklı aileden çiftleşmeli aileye doğru bir geçit dir. Bu soneyede üstün olan henüz istifa kanunuştur. Bundan sonra artık ilerde göreceğimiz başka sosyal elemanlar da aile teşekkülünde rol oynamaya başlar.

Orta barbarlık konağı

Morganın, sonra da Engelsin dedikleri gibi; her tarafta tabiat şartlarının müsavi olmasından, barbarlığın bu konağında yer yüzünün iki kütası ayrı gelisme yolu gütmüştür. Asyada ehlileştirilmesi mümkün hayvanlarla, zi-raate elverişli nebatlar vardı. Amerikada ise lamadan başka ehlileştirilmesi kabil hayvan, mühim olmakla beraber, misirdan başka ekilmesi mümkün nebat, yoktu.

E. 3

kadınların emeği, elde edilen mahsülden çok fazla oluyordu. Öyle iken gene nebatçılık o zamanki ekonominin temelini teşkil ediyordu.

Kadının ev işlerinde adeta ihtisaslaşması, insanlığın yavaş yavaş nebat yetiştirmeye, hayvan ehlileştirme işlerine başlayabilmesi için zemin hazırladı. Böylelikle ilk nebat ekimi ve hayvan bakımı başlangıçları, aşa beraberlikta kadının elile küşat edildi.

C) Çiftleşmeli aile başlangıcı

Çiftleşmeli ailede (Paarunksehe) erkeğin bir çok karıları içinde başlica bir karısı vardı; o kadının da bir çok kocaları arasında başlica kocası bu idi. Evlenme yasaklarının gittikçe genişleyen sınırı içinde teyze, hala, amca, dayı çocukları ile dahi evlenilmemesi, gruplu evlenmeyi imkâneiz hale getirdi, gruplu ailenin yerini çiftleşmeli aile tuttu. Erkeğin ekmece üstünlüğü ailede kendini göstermeyecekmeli ve kadının çok kocalığı (Poliandri) azalmağa, erkeğin çok karılılığı (Poligami) kamamağa başladı. Nihayet öyle bir sıra geldi ki, kadının sadakatsızlığı zalimcesine cezalandırıldı. Buna rağmen karı koca bağlı gene her iki taraf için de kolayca çözülebilir ve çocuklarınız anaya kahrdı.

Gruplu evlenmeler zamanında kadın

FASIL II:

Barbarlık

Aşa barbarlık

a) Çömlekçilik: Bu safha çömlekçiliğin or-taya çıkmasına başlar. Ağaç dallarından örü-len kapların ateşe dayanmamaları, üstleri-nin balıkla sıvanmasını icabettirmiştir. Az sonra, arasına ağaç dahi konmadan, sade bal-ıkla da kap yapılabileceği görülmüş ve çöm-lekecilik keşfolunmuştur. Vahşetten barbarlık çağına geçerken insanlığın sosyetede ne yaman, görülmedik bir antuziyazm (şevk ve heyecan) yarattığını anlamak için, her hangi bir tarih öncesi müzesini bir kerecik gezmek yeter. [1] O ne çömlek cümbüşü, o ne pişmiş toprak heyecanı, o ne balık kab ziya fetidir. En münüskü'l fetişlerden devleşmiş tanrılar kadar her şey, Ömer Hayyamı felesof ya-pan çömlekçiliğin hamurundan ilham almış. Ne büyük teknik ihtilal... O zamana kadar otlara ve ağaçlara pasif, alçak gönüllü bir zemin olan çamur, sosyal ateşin alevleri içine girer girmez filizleniyor, dal budak salıyor, çiçekleniyor. Ölüm sanılan toprak insan elinde

[1] Meselâ; İstanbul Sivil müzesinin üst salonu.

birdenbire nasıl canlıyor, meyve veren, ömür süren bir nebat gibi boylanıyor.

Sosyal olaganları mistisizim dev aynasında biçimsizleştirerek aksettiren din mitolojis-i-nin «hakkı» var: İnsan - fakat *barbar* insan - balıkından yaradılmıştır.

Ateşe dayanan toprak kablar sayesinde yiyeceklerin nevileri artmıştır. Çiğken yenil-miyen bu yeni gıdalar, insanları daha mü-kemmeli doyurduğundan nüfusun artmasına, müşterek işin genişlemesine sebep olmuştur.

B) Hayvan ve nebat yetişirme başlangıcıları

Vahşi hayvanların ehlileştirilmesi avcılıktan doğmuştur. Halâ bazı avcı kabileler, çobanlığı tanıtmazlar. Fakat insanlar ehlileşen hayvandan faydalanan makta gecikmemiştir. Çobanlık ilk nebatçılıktan, yani kök toplayıcılık ve avci-lıktan daha kolaydı. İnsanlar ilerleyişin baş-langıcında kök ve meyveyle geçinirlerdi. Yu-karı vahşet konağına vasıl olunduğu zaman avcılık erkeklerin, nebatçılık kadınların işi ol-du. Çocuk yetiştirmekle uğraşan kadın, bizza-rure ava iştirak edemiyordu. Ucuna taş bağlan-mış ağaç aletlerle toprağı kazıp kök çıkarıyor, ağaçtan yemiş tophyordu. Çok kerede bütün emekler faydasız kahyordu. Hele iklimi müsait olmayan yerlerde, böyle basit aletlerle çalışan

bulmak kolaydı, çiftleşmeli evlenme de ise kadın, az bulunur şey oldu. O zamandan itibaren kadın kaçırılması, satın alınması başladı.

Ciftleşmeli aile bir çok kabilelerde muhtelif şekiller almıştır. Pek karışık görünüşlere büründüğünden uzun zaman anlaşılmamıştır. Henüz kapısı önünde sayılıcağımız bu derin meseledeki bilgilerimizi, kısmen Bahofene, sonra Morgana, en mühim noktalarda ise Frederik Engelse borçluyuz.

Aşa barbarlıktaki aile tipi, ortaklı aileden çiftleşmeli aileye doğru bir geçit dir. Bu soneyede üstün olan henüz istifa kanunuudur. Bunda sonra artık ilerde göreceğimiz başka sosyal elemanlar da aile teşekkülünde rol oynamaya başlar.

Orta barbarlık konağı

Morganın, sonra da Engelsin dedikleri gibi; her tarafta tabiat şartlarının müsavi olmasından, barbarlığın bu konağında yer yüzünün iki kitası ayrı gelişme yolu gütmüştür. Asyada ehlikeştirilmesi mümkün hayvanlarla, zi-raate elverişli nebatlar vardı. Amerikada ise lamadan başka ehlikeştirilmesi kabil hayvan, mühim olmakla beraber, misirdan başka ekilmesi mümkün nebat, yoktu.

E. 3

kadınların emeği, elde edilen mahsülden çok fazla oluyordu. Öyle iken gene nebatçılık o zamanki ekonominin temelini teşkil ediyordu.

Kadının ev işlerinde adeta ihtisaslaşması, insanlığın yavaş yavaş nebat yetiştirmeye, hayvan ehlikeştirme işlerine başlayabilmesi için zemin hazırladı. Böylelikle ilk nebat ekimi ve hayvan bakımı başlangıçları, aşa beraberlikta kadının elile kışat edildi.

C) Çiftleşmeli aile başlangıcı

Çiftleşmeli ailede (Paarunksehe) erkeğin bir çok karıları içinde başlıca bir karısı vardı; o kadının da bir çok kocaları arasında başlıca kocası bu idi. Evlenme yasaklarının gittikçe genişleyen sınırı içinde teyze, hala, amea, dayı oğullarile dahi evlenilmemesi, gruplu evlenmeyi imkânezz hale getirdi, gruplu ailenin yerini çiftleşmeli aile tuttu. Erkeğin ekmece üşünlüğü ailede kendini göstermeyece eikmedi ve kadının çok kocalığı (Poliandri) azalmağa, erkeğin çok karılılığı (Poligami) kalmağa başladı. Nihayet öyle bir sıra geldi ki, kadının sadakatsızlığı zalimcesine cezalandırıldı. Buna rağmen karı koca bağı gene her iki taraf için de kolayca çözülebilir ve oğuk yalnız anaya kahrdı.

Gruplu evlenmeler zamanında kadın

Bu sebeple her iki kıtanın gelişme çağ ve konaklarını tayin eden vasıflar ayrı ayrıdır.

Orta barbarlık konagi doğuda ehlî hayvan, batıda sulanarak büyütülen nebat yetiştirmesi ve ev inşasında taş ile kerpiç kullanılmasına başlar.

Hayvan yetiştirmesi her ne kadar vaitkâr bir iş ise de, ondan faydalananmak uğrunda insanlar nice yüz yıllar harcamlardır. Zira, hayvandan lâyıkile istifade etmek için, onu iş yolunda bir müddet terbiye etmek icabederdi. Bu da istihsal aletlerinin gelişmesi ve iş sahanının genişlemesile olabilirdi.

Çobanlık her kabilede aynı illeryiše eremiştir. Yalnız çobanlıkla uğraşmak için büyük otlaklar, yayolları lazımdı. Bu yüzdsn çobanlık, yayla ve otlakları çok olan Asya ile kısmen Afrikada ilerliyebildi.

a) Yeni Dünyada

Sulamalı bahçevanlık ve kale - ev

Aşyada çobanlığın ilerleyişine mukabil Amerikada avcılık daha kârliydi. Kabilelerin binlerce adamlık av müstamereleri vardı. Kitlik zamanlarını karşılamak üzere etleri kurturlar, aynı zamanda sebze de yetiştirirlerdi.

XVinci yüz yılda Amerika keşfedildiği

zaman Misisipi nehrinin doğusundaki kabileler sulanarak büyütülen nebatlardan mısır, kabak ve saire yetiştirmesini biliyorlardı. Hatta aralarında mubadele usulüne tabi bir nevi alış veriş te vardı. Yeni Meksika, Pero, orta Amerika yerlileri, barbarlık çağının orta dairesine ulaşmışlardır. *Kerpiçten ve taştan* yapılmış *kale* gibi evlerde oturuyorlar, Sunî sulanan bahçelerde muhtelif iklim şartlarına göre bir çok nebatlar yetiştiriyorlardı. Mısırlılar hindî ve sair kuşları, Perolular lamayı ehliştirmişlerdi. Demirden mâda bir çok madenleri işliyorlardı. Demiri bilmediğlerinden henüz taş ve ağaç aletler kullanıyorlardı. İspanyolların futuhatı, kendi başına ilerliyerek olan bu çağın nihaiye erdiriverdi.

Eski dünyada

B) Sürü ve çobanlık

Barbarlığın orta konagi doğuda hayvan ehliştirilmesile başlar. Eski dünyanın orta barbarları yani çobanları, nebat ekimini bilmiyordular. Gerek Asya gerek Avrupa Ârilerinde hayvan adları müşterek olduğu halde, nebat isimlerinin başka başka oluşu bunun bir delildir. İşte bu sebeple Ârı ve Samilerin üstün medeniyetini et ve sütle büyüyen çocukların

gelişmelerindeki iyi tesirlere bağlamak icabeder. Cevherli birer yiyecek olan etle sütün insan uzviyetinde, bilhassa insan beyninde yapabilecegi inkişaf inkâr edilemez. Arî ve Samîlerin yeni dünya orta barbarları gibi yerinde saymayıp, yüksek inkişafa varmalarının sebebini, sürünen ve çobanlığın bu hassasında aramak ve bulmak mümkündür.

Büyük hayvan sürülerinin meydana gelmesi, insanları otlaklar aramaya sevketti Samîler Fırat, Dicle, Arîler Hindistan Seyhan, Don, Dinyeper havasında yer tuttular. Bu memleketlerin sınırları, ilk hayvan ehlileştirme yerleri olarak gösterilebilir.

Mukaddes tarihte ve hırafecilikte ondan geri kalmayan - klasik tariheçilikte, insanlığa menşe olarak Arî ve Samî çobanların yayıldıkları geniş otlakları göstermek, adet olmuştur. Halbuki otlak ve yayalar insanlığın değil, barbar insanlığın menşei oldu. Barbarlıktan önceki avei insan zaten otlak ve yaylarda yapamazdı, buralar ancak çobanları yaşatabirdir.

Coban kavimler hayvanlarının yaşamاسına elverişli olmayan yerlere düştükleri zaman, hayvanlarını ziraat yolile beslemeğe başladilar. Bu vesile ile yetişirdikleri hububattan sonraları kendileri de faydalandilar

C) Babî şahlik ve mubadele

Çobanlık işin verimini yükselttiği gibi nakliye usulünün de meydana gelmesine sebep oldu. Hayvanlar önce nakliye islerinde, daha sonra ziraatta kullanıldı. Muhtelif kabileler arasında gidip gelme ve münasebet, eskisinden çok fazlalaştı.

Sürünen yeni bir istihsal kuvveti gibi, sositede rol oynamaya başlaması, bütün insan camialarında aynı zamanda olmadı. Onun için çobanlık çağile birlikte kabilelerin de ikiye bölündüklerini görüyoruz; Bir yanda göçebe olanlar, diğer yanda göçebe olmayanlar. Engels buna «birinci büyük sosyal iş bölümü», adını verir. İlk iş bölümü, insanlar arasındaki değiştokuşa yeni ufuklar açtı. Zaten sürü demek, bir tarafta süt ve süt mamulatı ile bol et, öbür tarafta deri, kıl, yün, iplik, dokuma gibi mubadele eşyalarının birdenbire çoğalması demektir.

O zamana kadar mubadele kabile içinde olup biterken, bundan sonra muhtelif kabileler arasında iş gören muntazam müesseseler haline geldi, reteki'n Engels - böylece ilk defa olarak muntazam bir mubadele mümkün olur.» (s. 207) der.

Kabileler arasındaki mubadele önce *Kan* sefleri vasıtasisle yapılır, sonra git gide sürü şahsileşikçe, ferdler arasında da mubadele baş gösterir.

Bir nesle mensup sosyetelerin büyümesi, kendi hayvan sürülerinin de büyümесini mucip olduğundan, mal sahipliginin küçük gruplara, ailelere taksimı, daha kârlı göründü. Bu gibi aileler gene mensup oldukları sülalelere bağlı kahiyorlar, lakin nisbeten münferit bir sosyete halinde yaşama biliyorlardı. Çünkü geçinecek sürüleri vardı. İşte böylece baba şahlık mülkiyetine geçilmeğe başlandı.

Baba şah (Patriyark) sürüsünün hakimi vaziyetindeydi ama, sürü onun tam malı sayılamazdı. Sosyetede henüz şahsi mülk, havaşanın alacağı şey değildi. Baba şah sadece kollektivite (camia) namına idarocılık yapan bir uludan başka bir şey değildi.

Aynı zamanda harp yolile elde edilen sürülerin harbi yapanlara paylaştırılması da, patriyark sürü sahipligine inzimam etti ve böylece şahsi mülkiyet usulüne gidildi.

O zamana kadar kabile içinde başkasının hesabına çalışan, emeği istismar edilen *köle* diye bir makule insanın bulunmasına imkân yoktu. İstihsal kuvvetlerinin darlığı ve iptidaliği yüzünden sosyetede köleye verilecek ne

fazla iş vardı, nede o insan kendi boğazından ziyade bir mahsul yaratabilirdi. Çobanlık zamanında ise, sürüye bakmak için fazla iş eline ihtiyaç vardı. Zira insan nesli sürüden daha yavaş çoğaliyordu. Bu suretle ilk istismar edilen iş eli *köle* oldu.

D) Aile

Orta barbarlıkta aile, çiftleşmeli evlenmenin en yüksek şekline erişir. Sürü denilen ekonomik amîî yüzünden aile, yeni yeni biçimlere girmeye başlar.

Ciftleşmeli aile sisteminde servet, önce *kan mülkü*, sonra aile, daha sonra erkek mülkü haline girer. Fakat bu, henüz tam erkek mülkü değildir. Zira o da ayrıca kollektiviteye hesab vermek mecburiyetindedir. Matriyarklık (anaşahlik) esası üstüne kurulan sosyete temelinden sarsılmış, ana kendi yerini babaya bırakmak zaruretinde kalmıştır.

Nesil ana tarafından sayıldıkça, ölen annen malı - çok ufak şeydi - en yakın kandaşa, faraza çocuguna verilirdi. Baba başka *kan* dan olduğu için, ölen erkeğin çocukları ana *kanın*da kalırıldı. Bu sebeple babalarının varisi olamazlardı. Halbuki barbarlık çağının geçim kaynaklarını artırmıştı. Sürü sahibi olmak büyük zenginlikti. Va'şet çağının ana mülkü sayılan

kaba aletler, küçük evlerden ibaret zenginliği yanında, şimdi at, eşek, keçi, domuz sürüleri nin zenginliği vardı. Aynı zamanda sürülere bakmak yüzünden çobanlık işin belkemiği oluyordu. Sürü ise babanın mülkü idi.

Çobanlık ilerledikçe avcılık ve nebatçılığın önceki ehemmiyeti kalmadı. O zamana kadar nebatçılıkla uğraşan kadın, çobanlık eden erkeğe yardım ederek göçeve hayatına istirak etti.

Çobanlığın ekonomi temeli oluşturan erkeğin mevkii, servetini, nüfuzu yükseltmişti. Çocukların babalarına varis olamamaları, sürünen başka *kan'a* geçmesine sebep oluyordu. Oradan da erkeğin kız kardeşlerine ve onların çocuklarının nesillerine geçecekti. Nesil ana tarafından sayıldıkça servetin aile içinde kalmasına imkân yoktu. Anneler, kendi çocukların mali kaybetmesine razi olmuyorlar. bütün kuvvetlerile bu usulün değişmesine çalışiyorlardı. Bunun için şu kararı vermek kafidi: Badem, çocuklar baba *kanına* geçecek, yani baba *kanı*ının adile adlanacaktır.

Netekim bu iş oldu. Akrabalığın kadın tarafından yürütmesi, yani ana hukuku (matriyörlük), erkek hukukuna (patriyarklığa) yani, akrabalığını baba tarafından yürütmesine çevrildi. Böylece kadın, kölelik zincirini elile

boynuna taktı. Ekonomik zaruretler kadına bu vaziyeti o kadar istetti ki, evdeki matriyarklık nüfuzunu kullanarak, bunun bir an evvel meydana gelmesine yardım etti. Bu suretle yer yüzünün ilk ve en büyük inkılabi kansız oldu. Zira bu inkılâp, *kan* da yaşayanların hiç birine kıl kadar zarar vermiyor, sadece doğacak çocuklar için bir kaşar alınmış oluyordu. Artık kadının ev eşyasından ibaret olan ehemmiyetiz malına karşı *kan*lar, erkeğin büyük servetine sahip olacaklar ve çocuklar aynı *kan*da, zenginlik ayrı *kan* da kalmayacaktı.

Ana, çocukların babası belli olsun diye hayatını erkeğin eline teslim eder. Baba bütün ailenin ölüm ve dirimine sahip olur. Bu şekil ailenin en karakteristik misalini ilk Roma ailesinde görüyoruz. Ailedede *Domacın* adını alan erkek şef, 1) aile kasasını idare eder, 2) ufak tefek şeyleri mubadele eder, 3) Dış münasebetlerde aileyi temsil eder, 4) Alolumum işleri yolunda yürütme ugraşır. Buna rağmen şef mutlak selâhiyetli bir patriyark değildi. Çünkü, 1) Aile şefi, kadın erkek her kâhilin istirak ettiği *alle meclisi*nde seçilir. Seçilen muhakkak ailenin en yaşlısı olmayıabilir. Maksat işeleri ailenin menfaatine uygun şekilde idare edecek olan şef tayin etmektir. 2) Şef bu dört çeşit faaliyetinden, aile meclisine muntazaman

— 42 —
...-lo maxsi inesibne imay ibligah inovem cimes
esheş... haimamajleg qiyelzeli zebal ugub
uslabyal niesihed zebey idig zebbo ev namto

— 42 —

hesap vermek mecburiyetindeler. 3) Ailede mülkiyet, tam baba mülkü halinde olmadığın- dan, birde *Domacica* adını alan baş kadın vardır. Bu, ekseriyetle şefin karısıdır. *Domacica* başlıca şu işleri görür. 1) İç işlerin ida- resi. 2) Kadınlar üstünde hakimiyet. 3) Kız evlendirme işlerinde selâhiyet.

İslav kommunalarında rastlanılan *Zadurga* (dostluk), *Bratstvo* (kardeşlik) ismindeki teşekküler, bu çeşittendir.

Orta barbarlık ailesi, *gruplu evlenme* ile *monagamik* (tek karılı) aile arasında bir geçit şekli olur.

Ana hukukunun baba hukukuna geçişinin, ilerlemiş milletler arasında ne zaman vuku- bnlugu malum değildir. O, tarihten önceki zamanlara aittir. Yalnız böyle olduğunu, Bahofen'in topladığı misallerle ve Amerika yer- lilerinin bir yandan zenginliğin artması, bir yandan misyonerlerin nesrettikleri medeniye- tin tesiri altında yaptıkları tezahurlerle anla- yoruz.

Köle — Sürü büyüdüükçe *çifflenmeli* alle, yalnız karı ve çocuklardan değil, aynı zamanda kölelerden de mürekkep oldu. Çobanlık ilerle- meğe başlayınca, kabileler arasında kölelik baş gösterdi. Köleler önce ya öldürülür, yahut yeniliirdi. Sürüye bakıcılar lazımi olduğu

— 43 —

zaman ise, bu iste çalıştırıldı. Familya sözü, Lâtince families sözünden alınmadır. Manası: Bir şefin emrinde karı, çocuk, hür, köle gibi sürü kollayıcılarının hepsi, demektir.

Çifflenmeli patriyark ailede köle *unsur* ola- rak vardı, fakat esaret devrinin köle ve efendi münasibetleri içinde gözüken, bir köle sınıfı henüz mevcut değildi.

Yukarı barbarlık

Bu konak demirin erilmesi ve dökülmeli- sile başlar, alfabenin icadı ve litaratüre (ede- biyata) tatbiki yolla medeniyete geçer.

a) Demir alet — ziraat

Uzun zaman kabileler arasında ikinci de- rece bir iş olarak kalan nebat ekimi, demirin elde edilmesile pek fazla ehemmiyet aldı ve ekonomide mühim mevki işgal etti. Demir balta ile demir kamanın icadı, ormanlık ara- ziyi temizleyip tarla haline getirmeyeği müm- kün kildiğinden, ekim yerleri genişledi. Demir sapanın aşınmaz pençesile toprağı didiklemesi, *ogri - kültür* denilen tarlr - ekimi yani *ziraat* çağını açtı. O zaman serseri bir hayat geçir- mekte olan kabileler yerleştiler, bir arada ziraatla uğraşmağa giriştiler. Artık oturaklı

ziraat başlamıştı. Maamafih bu makama bir-bire çıkışınadı. Bir muddet daha ziraat, çobanlıkla bir arada yaşıdi.

Demek insanlar ekonomi hayatına, *avcılık*, *balıkçılık*, *çobanlık* la giriyorlar, nihayet *ziraat* le oturaklı bir hayat sürmeye ulaşıyorlar.

b) Toprak mülkiyeti ve taksimi

O vakte kadar kilo metre başına düşen nüfus sayısı gayet az iken, ziraatin bereketi nüfus kesafetini birdenbire artırmaya başladı. Aarazinin ormanlardan, taşlardan, köklerden temizlenmesi ancak bir çok adamın birlikte çalışmasına bağlıydı.

Toprak herkesin maliydi. Müşterekken sürüp ekilir, hasılat aralarında paylaştırıldı. Şimdi bile Malay adalarının Bagabos kabilesinde toprak herkesin malıdır. Sabahleyin erkekler pespeşe toprağı kazarak giderler, kadınlar da arkalarından yere tohum serperler. Eski Ruya'da ziraatçı Islaylar ekim yerleri elde etmek için her yanı saran ormanları beraberce temizler, beraberce ekerlerdi.

Toprak istiraki git gide ilerlemiyor alçalıyordu. İstihsal kuvvetlerinin birlikte çalışmaya meydan verecek kadar ilerlememiş olması yüzünden, henüz geniş istihsal yapılacak

zemin mevcut degildi. Yani, endüstri lazımlı olduğu kadar ilerleyip gelişmemiştir. Sadece orman ve otlak gibi yerler herkesin faydalamasına bırakılmıştı, ancak oralarda müsterek çalışmak usulü kalmıştı. Buna *müşterek tasarruf* adını vermişlerdi ki, misallerine Rusya, Almanya, İngiltere, Hindistan, Türkiye ve sair memleklerde halâ rastlanılır.

Toprak evvelâ kabilenin müsterek maliydi, sonra *kan* a geçti, nihayet ailenin ve dolayısı ile şahısların toprak mülkiyeti zuhur etti.

Kabileden şahıslara kadar, toprağın bu suretle taksimlere uğrayarak dağılması ve maleşilmesi, biri teknik ve ekonomik, diğeri politik olmak üzere iki sebepten ileri geliyordu. Birinci sebep; barbarlıkta adamaklı gelişmeye başlayan davar ve aletlerin *allevi* mahiyette olmasiydi. Bu basit ufak tefek ve aileyi teknikle yapılan istihsale en uygun gelen şekil toprağın parça parça bölünmesi oluyordu.

Teknik ve ekonomik zaruret toprağın kabileden aileye aileden de şahıslara taksimini icabettirdi.

Poletik sebep; Engelsin dediği gibi *Kan* denilen müessesesinin hem büyülüüğünü hem de zafını teşkil eden hususiyetinden doğuyordu. Toprağın şahıslara mal oluşunun seyri kolaydı. Zira toprakları alınan kollektivitenin

(Kan'ın) buna karşı duracak herhangi bir zecri kuvveti, meselâ devlet gibi bir cebir ve şiddet teşkilatı yoktu. Ve tabii Kan'ın toprakları hiç bir engele çarpmaksızın ferdler tarafından kolayca benimsenebiliyordu.

c) Sınıflaşma başlangıcıları

Buralarda toprağın müsterek olmasına rağmen yaşama, komünizm usulünde değildi. Çünkü bütün aletlerde iştirakçılık yoktu. Geçimin başlıca kaynağı olan hayvan, münferid ailelerin maliydi. İş hayvanları ve ziraat aletleri çok olanlar, yavaş yavaş boş yerleri ekerek kendi üzerine geçirmeye başladilar. Harple zaptolunan topraklar ise harbe iştirak edenler arasında paylaştırılıyor, bir daha her kesin faydalananmasına bırakılmıyordu.

Müsterek tasarruf, yüksek zümrelerin bilhassa harp oligarşisinin meydana gelmesine uygun bir zemin hazırladı.

Toprağa bağlı olan köylüler başka işlerle uğraşmağa vakit bulamıyorlardı. Halbuki harp rençberlikten çok daha karlıydı. Sade harple uğraşan, bunu kendine sanat edinen insanlar türemişti. Böylece cengaverler zümresi meydana geldi. Bunlar büyük toprak parçalarını zorla alırlar, milyonlara rençberi

kendileri için çalışmağa mecbur ederlerdi. Nihayet toprakları üstlerine mal eden büyük arazî sahipleri sınıfı türedi ve bir çok ekincileri işletip soydu. Bu suretle rençberler, mülklülerin kölesi haline geldiler.

Yukarı barbarlık iptidai komünizmin son konağıdır. Şu halde orada sınıf yoktur, ancak sınıflaşma başlangıcıları yahut farklılaşma prosessusu vardır.

Engels bu prosessusu ziraatle sanayı arasındaki ikinci büyük sosyal iş bölümünün bir neticesi sayar. Göçebe kabilelerle göçebe olmيانlar arasındaki birinci büyük sosyal iş bölümü ile muntazam bir müessesese haline gelen mubadele, bilhassa yukarı barbarlık tekniği yüzünden birdenbire artan istihsal sayesinde fevkalâde gelişir. Genişleyen mübadeLENIN kaymağını toplayan tefeci tipinde sosyal bir kategori baş gösterir.

Bu suretle sosyetede ilk defa olarak şahsen varlıklı ve imtiyazlı ailelerden ibaret bir plottokrasi belirir. Yani sosyetede hakimiyet, bir kaç imtiyazlı ailenin eline geçer. Varlıksızlar yavaş yavaş varlıklılara avuç açmağa mecbur kalır. Bu yüzden alacaklılarla borçlular karşı karşıya gelirler. Borçlu alacaklı tezatları biraz daha inkışaf edince, zengin - fakir zıdiyetine çevrilir. Bütün kadim medeniyetlerin

şafagında zenginlerle fakirlerin boğuşan mahşeri gözükür. Bu boğuşmaların neticesi, Roma'da daha klâsik bir şekilde tezahur eder. Alacaklıların efendi, vereceklerin köle olması, sınıfı sosyeteye yani medeniyete geçiş hazırlar.

Yukarı barbarlık demek, bir yandan geniş istihsal ve yüksel mübadele ile birlikte tefecilik alıp yürümesi demekse; öte yandan da demir kılıç çağının demektir. Demir kılıç o zamana kadar gelmiş geçmiş silahları gölgede bırakan yaman bir savaş aleti olarak *kahramanlık çağını* açar. *Kahramanlık çağı*, genişleyen bazırgân ekonomisinin medeniyete varmak için giriştiği *istîlâ* hamlesine bir mukadde olur. Artık çapul yukarı barbar sosyeteleri için daimî bir zenaat haline gelir.

Demek yukarı barbarlıkta sınıf farklılaşması, bir iç, bir de dış sebeple teşekkül ediyor. Dış sebep, sırf fütuhat ve çapul. İç sebep, başta tefecilik olmak üzere mübadele ekonomisinin doğurduğu zaruretler. Yalnız Roma ve Osmanlı sosyeteleri gibi bazlarında *istîlâ*, Yunan ve Arabo İslâm medeniyetleri gibi bazlarında ise *tefecilik* en ziyade göze çarpan bir ekspropriasyon (başkalarını mülkünden etme) tarzı olur ve sınıflaşma prosessusunu aceleleştirir.

Ziraat tamamen oturaklılastıktan sonra

toprağın küçük parçalara bölünmesi lüzumu belirdi. İşte bu andan illübaran-sosyetenin sınıflara ayrılmağa başladığını görüyoruz. Çok topraklı, az topraklı, topraksız diye muhtelif sınıflar çıkıyor. "Tarihle toprak arasında yüz yıldanberi tabii bir bağlanış vardır. İnsan sosyetelerinin hepsindeki alâka ve müsâebet-hâl ve hareket toprak meselesi belâilesir."

d) Sair Gelişmeler

«Barbarlığın yukarı konagi istihsalının oğlu itibarile bütün çağların hepsine üstün gelir. Kahramanlık devrinin Yunanları, Romanın kuruluşundan az evvelki Latin aşiretleri, Tacit'in Cermenleri, Vikingler zamanının Normanları hep bu çağ'a aittir. Bu devrin en verimli zamanlarını Homerin şiirlerinde, bilhassa İlyada da buluyoruz. Gelişmiş demir aletler, körük, el degirmeni, çömlekçi çarkı, zeytin yağı, şarap, güzel sanat halini almış mükemmel maden işlenmesi, harp ve binek arabaları, direk ve tahtalarla yapılmış gemiler, mimarlığın güzel sanata çevrilmeğe başlaması, kule hendek ve istihkâmla çevrilimiş şehirler, Homer'in kasideleri ve bütün mitoloji... İşte Yunanlarının, barbarlıktan medeniyete getirdikleri miraslar...»

e) Monogamili patriyarkal aile

Monogamili (tek-karılı) aile babaları belli çocukların yetiştirmek temeli üstüne kurulmuş mutlak erkek hakimiyetidir. Şahsi mülkiyet prensipleri üstünde duran bir sosyete için mirasının bellileştirilmesi lazımdı ve öyle oldu. *Ortaklı aile* ile arasındaki ayırt edilis; ailede erkeğin kayıtsız, şartsız hakimiyeti ve evlenme bağıının çok güç koparılmasıdır. Erkek kadına sadakatsızlık edebildiği halde, kadın böyle bir kabahat işlerse göreceği ceza eski sosyetedekilerden çok ağır olur. *Monogami*, bütün tarih boyunca asla kadınla erkeğin anlaşması olmamıştır ve ferdi aşk mahsulü değildir. Zira tabiat temelleri üstüne değil, sosyete temelleri üstüne kurulmuştur.

Eğer aile, sırı tabiat kanunlarının hükmü altında inkısaft etseydi, ortaklı ailenin hattâ aşa konağından bile ileri geçemezdi. Engels'de ki: "Tabii iatifa, evlermelerde istirak, gittikçe daha fazla sınırlamakla işini başarmıştı. Artık onun bu manada, bu istikamette, yapacağı bir seyi kalmıyordu. Şu halde sosyal dünyede yeni itici kuvvetler harekete geçmemiş olsaydı, ortaklı aileden yeni bir aile seklinin çıkışmasına hiçbir sebep kalımıyacaktı. Fakat bu itici kuvvetler işe karıştılar." (*L'origine de la famille*: S. 48)

Marks'a Engels diyorlar ki; «İlk iş bölümü

mü, kadınla erkek arasında çocuk yetiştirmek için yapılanıdır.» Sonra Engels ilâve ediyor:

«Tarihte gözüken ilk sınıf ziddiyeti, monogami içinde, erkekle kadın arasındaki ziddiyetin gelişmesile bir gider. Ve sınıflar arasında ilk zultüm, kadının erkek tarafından sağlanıldığı zamanlara denk gelir.» *Monogami*, kurulduğu gündenberi *Hetairizim* (hovardalık) ile beraber, yürütür. *Hetairizimin* gayesi, eski cinsî münasebetlerdeki serbestliği, erkeklerin lehine alakoymaktadır. Her ne kadar lafla ayıplanırsa da, hakikatte hovardalığın ayıp oluşu yalnız kadın içindir. *Mamafitabiate* lafla karşı gelinemiyeceğinden, bu ayıplanışta monogaminin iki sosyal cehresini örtülüyememiş ve karının aşığı ile kocanın boynuzu kaçınılmaz bir hal almıştır. *Monogami*, bu yüzden literatür sahasına sayısız roman mevzuları ve «Olmez» eserler getirmiştir.

Bugünkü şekilde burjuva evlenmelerinde, oğula alınacak kızı, menfeat kaygusile baba veya ana seçer, ve monogaminin aşık ve boykuzu en yüksek biçimle ortaya çıkar. Yahut oğul kendi sınıfı içinden bir kız beğenir ki, burada sevgi menin bir parça rolü varsa da, her iki şekilde de evlenme, sınıf vaziyetleri üstüne kurulmuş olur. *Binaenaleyh*, modern

İek karılı evlenmeler daima bir iş, bir man-
faat evlenmesi olur. Böyle bir ailede kadının
fuhşu, gövdesini işçi gibi parça parça kırala-
mayıp, esir gibi toptan satmış olmasından
ibarettir.

Yukarı barbarlıkta ailenin monogamili
patriyarkal şekli, o çağın teknik seviyesi ve
tipik ekonomisile sıkı sıkıya bağlıdır. Yukarda
gördüğümüz gibi, ikinci büyük sosyal iş bölümü
olan ziraatla sanayinin birbirinden ayrılması, is-
tihsal kuvvetlerini görülmek nisbetlerde ge-
listirdi. Demir aygıdin yarattığı ziraat biri-
mindeki ekincilik, geniş sürülu davarcılıkla
ve gitgide ihtisaslaşan ev sanayiile başbaşa
verince, sosyetenin istihsal kabiliyeti ölçüsüz
arttı. Fazla verim peydā eden istihsal müna-
sebetleri için, fazla iş kuvveti gerekti. Bö-
ylece köle işi elzem hale geldi. O zamana ka-
dar dışarı işi ikinci derecede iken, şimdi ge-
rek sürünen, gerek yüksek verimli istihsal
kuvvetlerini işledecek köle makulesinin ehem-
miyetleri büyütünce, her iki müessese de, yanı
sürülerle köleler artık erkek mülkü demek
olduğundan dışarı işi, yanı erkek işi çekinil-
mez surette birinci plâna çıktı.

Böylece sürü ile kölenin sahibi olan erkek,
alla, içinde mutlak otoriteli efendi veya bek
yahut, meshur adile patriyark oldu. Bu

patriyarkın artık aile meclisi gibi demokratik
müsseselere kulak asımıyacağı kendiliğinden
anlaşıılır.

Ailedede erkeğin herkesten üstün mutlak bir
otorite oluşu, sosyetede monogamili ailenin taş-
bir kabuk içinde, yeni karakteristik bir unsur
olmasile beraber gitti. Yukarı barbarlıkta en
olgun şeklini bulan kale — evin zırhına bü-
runevi patriyarkal aile, bundan böyle hiç bir
zecri kuvveti müteyyidesi olmamış kan'a karşı
mükemmelen kafa tutabilirdi; ve kan, (hak-
miyet + kullaştırma) vasıtasi bulunmamak
gibi, büyülüğu ve zayıflığı içinde öylece eri-
yecekti.

i) Aşk ve Evlenme

Engels derki, eski medeniyetlerden sonra
bilhassa Romanın düşmesi üzerine gelen bar-
bar istilası sayesinde, kadim sosyeterde gö-
rülümiyen birşey oldu: Kadına - hiç olmazsa
görünüşte - daha serbest bir mevki verildi. Or-
ta çağ şövalyeliğinin kadınlarındaki bü-
külüşleri, barbarlığın medeniyete bıraktığı
son yadigarlardan biridir.

Bu hal ilk defa olarak, monogamiden
yerine göre, bizzat monogamî halinde, veya

onun yanısında, yahut ona karşı barbarlığa borçlu olduğu en büyük ahlaki tarakının, yani önce hiç bilinmeyen cinsin, cinsin karşı modern, ferdi aşkının, teşekkürülü için bir temel hizmetini gördü. Demek en yüksek ahlaki terakki olan aşk, yukarı barbarlıkta doğuyor ve birçok şeyle beraber medeniyete geçiyor.

Bugünkü cins münasebetlerinde ister hastalık edilmiş, ister edilmemiş olsun aşk, ancak zulüm gören sınıflar arasında, yani zamanımızın proletaryası (işçi sınıfı) içinde filen hükmü sürebilir. Başka yerde asla bulunmaz. Proletarya evlenmelerinde monogaminin kaynağı olan zenginlik bulunmadığından, erkeğin hakimiyetine lüzum kalmaz. Aynı zamanda erkek hakimiyetini koruyan burjuva hukuku, ancak mal sahipleri için, mal sahiplerinin proletarya ile olan münasebetleri için mevcuttur ve tatbiki de bahalıdır. Pul, kağıt, daktilo, yazıcı masraflar ile beraber kaybedeceği gündelik ve oeselerin taakubu yüzünden daha da kaybedeceğini gündelikler, patronun izin verdikçe homurdanması veya işten atıvermesi, daha birçok güllükler, tabiatile ameliyi burjuva hukukuna müracaattan alakoyar.

Onun fakir oluşu, burjuva hukukunu karışılıkla münasebetlerine karıştırmağa

elverişli degildir. Demek erkeğin evdeki hakimiyetini koruyan kanun yollarına baş vuramaz. Burada ancak muşahhaş ve sosyal münasebetler huküm verebilir. Bilhassa büyük endüstriinin kadın evden kaldırıp fabrikaya, iş piyasasına atışı, kadının erkeğe sosyal işte yardımci haline geliş, proletarya evindeki erkek hakimiyetinin son kahklarını da süpürüp attı. Artık proletarya ailesi *hovarda* erkeğin *mullah* istipdadi manasına gelen mongamili aile değildir. Bunun için de orada ne *hovardalığı* ne de *boynuz yaldızlamağa* yer kalmaz ve monogaminin bu pek sıkı arkadaşına yani hateirizme çok seyrek rastlanılır.

Guruplu aile vahşet çağına, çiftleşmeli aile aşa ve orta barbarlık çağlarına karşılık geldiği gibi, monogamili aile de yukarı barbarlık ile sınıfı medeniyet çağlarına karşılık düster.

Fasıl: III

Sosyal teşkilat ve müesseseler

I. Primitif komünizm

(sinirsız sosyete)

İnsanların ilk sosyal yaşayışları primitif (iptidai) komünizim usulünde idi. Şahis mülkiyeti denilen şey henuz bilinmiyordu. Sosyete ne varsa herkesindi. İnsanlar bir grup veya bir aile kurarak yaşırlardı. Bu sebeple primitif komünizmin çalışma sınırları, ikisi de hemen bir olan aile ve guruptan ileri geçemiyordu. Avları birlikte paylaşıyorlar, düşmana karşı birlikte hareket ediyorlardı. İş bölümü önce hemen yoktu, sonra sonra pek küçük derecede gelişmeye başladı. Meselâ; erkekler avcılıkla, kadınlar nebatçılıkla yanı yerden kök çikarmak, ağaçtan yemiş toplamakla meşgul oluyorlardı. Başkasını işaretip soymak yanı başkasının emeğinden faydalananın mümkün değildi. Çünkü iş aletleri gayet primitifi. Onlarla herkes ancak kendi zaruri ihtiyaçlarını elde edebiliyordu. Fazla bir mahsul

çıkaramadığından başkasının tamamını çekerken vaziyeti bulamuyordu. Bu sebeple de kölelik yoktu. Düşman kabilelerle yapılan kavgada, ele geçirdikleri esirleri yiyor, veya öldürüyorlardı. Primitif komünizm insan eti yemeğe yabancı değildi. O, fakirlik, yoksulluk, bilgisizlik komünizmi idi. Tabiat ile aile bağlarından mada herhangi bir sosyal teşkilattan mahrumdu. Buna rağmen ahlak, medeniyet çağındakiinden çok daha yükseltti. İnsan seciyesi, sosyal tezatların yokluğundan prüzsüz ve tertemizdi.

Primitif komünizm, modern komünizmin tamamen ziddidir. Modern komünizm, istihsal kuvvetlerinin en yüksek gelişme derecesine erişmesidir. İnsanların hepsinin isteklerini verebilecek bir prensip, bu yüksek inkısaflı teknigin icabı ve mantık neticedir. Halbuki primitif komünizmde istihsal, gelişme derecesinde değil, ancak başlama sırasında idi. Aradaki benzerlik, alat ve edevatin, zaten ufak olan zenginliğin müsterek olması, beraber çalışılıp beraber yenilmesidir. Daha mükemmel istihsal aletlerinin meydana gelmesile ortadan kaybolacağı gün gibi apaçıkçı. Ve öyle de oldu:

II Kandan sınıf ve devlete

İstihsalin terkibi ve kuruluşu mürekkep-jeşikçe, sosyete de teşkilatça mürekkep olur. Artık ioraf işe teşkilatı birbirinden ayırmak icabeder. İşlerin, o işleri görenler arasında paylaştırılmasına ve düzenli yürümesine bakmak, teşkilatçıların üstüne düşer. İlkin teşkilatçı da bizzat iş yapar. Gitgide onun nezaret ve teftis ediciliği, hususî bir vazife halini alır.

a) KAN

Kan demek, aynı kabile içinde, birbirile evlenemeyecek derecede yakın akraba olanların bir araya toplanması demektir. Bu tariften de anlaşılacağına göre *kan in* teşekkürülüne sebep olan istifa kanunudur. Konda ilk zamanlar reis yoktur. Yalnız şef olmak üzere bazı muvakkat idareciler seçilebilir. Şef baba-ca otoriteli, kabile sovyeti (şurası) azasından seçilmiş bir ferttir. Ortada, hiçbir müeyyit kanun ve nizam bulunmadığı halde *kan* ferdleri, tabiatan hür ve müsavidirler.

Aile bağının bu şekline *Kan* tabir etmeği Hikmet Kivileimin «L'origine de la famille» tercemesine ilâve ettiği bir notundan alıyorum.

Hikmet Kivileim *Kan in* lugavî manasını şöyle izah ediyor: «*Kan: Gens*» in karşılığıdır. Eski Latin camialarından kalma bir söz olan «*Gens*» in manası: bir asıldan ve bir babadan gelme sosyal ve dînî bazı müesseselerle birleşmiş, bir küme insan, hususî bir camia demektir. Kelimenin tarihi, insanlık kadar eski ve umumîdir. Yunancası «*Genos*», Arapçası: «*cîns*». Aryence kökü «*gon*», Cermencesi „*Kan*“ Sanskritcesi «*canas*», İngilizcesi “*kin*“ dir.

Acaba Türkçesi nedir?

Gens, bir nevi evlenme şeklinden ileri gelir. Ziya Gökalpîn, cemiyetin tekâmülü ile ailenin tekamülü hakkında yaptığı şemaya göre: Millî devlette aile *yuva*, sultanlıkta ocak, ilhanlıkta *soy*, ilde *boy*, aşirette *ok* dir. Bu tasnifi yaparken Gök Alp'in güttüğü prensipi bir tarafa bırakalım. Yalnız onun tabirlerini istilah olarak ele alalım: o zaman da gene “*gens*”, in karşılığını kendisinde bulamıyoruz. Çünkü ona göre, aile (ok: phratrie) den başlıyarak şittikçe küçülmektedir. (Ziya Gökk Alp «Türk töresi» İstanbul 1339 S. 20) Yani Gök Alpa göre ilk aile şekli «*ok*» dir.. «*ok*» ise “*gens*”, değil “*phratrie*”, dir ki Gök Alp bunun farkında bile değil. Netekim daha yukarıda “*batın*”, 1, ailenin en eski ve en büyük dairesi zannediyor. “*Batin*”

Türkçede kan, maddeleşmiş cisimmiş bir can, can ise, manevlleşmiş ruhani bir kan sayılır. Nitekim diğer dillerde de aşağı yukarı bu böyledir. — Esasen can kelimesi «kan» in istihaleye uğramıştır. Primitif insan, vurdugu hayvanın vücutundan kan çıktıça hareketinin durduğunu, nihayet hiç soluk almadığını göre kani, can telâkki etmiş ve her ikisini de bir kelime ile adlandırmıştır. Almancada “böses Blut machen,” tabiri, kelimesi kelimesine alır sak, «kötü kan yapmak» tir. Halbuki manası «kötü ruhları kaçırma» tir. Fransızca “donner son sang pour...”, “Birisin için kanını vermek” sözü, Türkçede olduğu gibi “ugruna canını feda etmek” demektir. Zaten san ile kanda aynı kelimedir..

Bütün lisanlarda akrabalık namına kullanılan kelime ve termelerin hepsi ya doğrudan doğruya, yahut dolayısıyle; Ya büyük fonetik değişimelere uğramadan, yahut uğriyarak daima “kan”, kökünden gelir. Mesela, “kardeşin”, başındaki “kar”, “kan”, dir. Kelimenin aslı kandastır. “Ana”, daki “an”, “kan”, dan yapılmıştır. “yenge”, deki “yen”, “kan”, in istihalesidir. Arapça dayı demek olan “hal”, ile, teyze demek olan “hale”, deki “hal”, “kan”, kökünden yapılmıştır. Bazı benzemiyor gibi görünen kelimeler, büyük istihaleler yapmış, uzak

Fransızca “fraternité”, Rumca “fraternus = frater, Farsızça birader kelimelerinden gelmekte olan “fratri,”ının karşılığıdır. «Fratri», ise birkaç “gensin”, bir araya gelmesi demektir.

O halde «gens» e ne demeli? Gök Alpta tipki (ahdi atik, ahdi cedid) uleması gibi, patriyalkal aile şeklinde ötelerini kabul edemiyor.

“Nesil, nesep gibi Arapça lafları bugün pek anlıyan kalmiyor, kalsa bile, zaten bunlar daha ziyade «soy», un karşılığıdır. Halbuki “soy”, u gök Alp bile «ok» dan iki basamak yukarı bir aile şekli sayıyor. “gens”, bir babadan gelmemiş olduğuna göre “döl”, kelimesile tercüme edilemez mi? İhtimal ki edilir. Fakat bugünkü Türk lisanında “döl”, sîrf hayvanlara mahsus bir tabir halini almıştır.

“Gens,” in en eski dillerde iki karşılığı var. Sanskritice “can”, Aryence «kan». Bu iki kelime de Türkçemizde var. Bugünkü Türkçede “Can”, Fransızca «l’âme», “kan”, da “le sang”, karşılığıdır. Lakin mecazi manasile kan, tipki başka dillerde olduğu gibi, aile ve akrabalık manasına gelir. İngilizcede “blood: kan”, aynı zamanda, ırk ve aile manasına da gelir. «Near in blood» yakın akraba demektir — Fransızca “être d’un mêm sang”, bir kandan gelmek. Türkçede olduğu gibi bir aileden olmak manasındadır.

yollardan dolasarak gelmiş olanlardır. Yahutta «kan» manasına gelen başka kelimelelerden alınmıştır. Lisan ilmine yeni geniş ufuklar açan „Yafes,, sisteminin mucidi Sovyet lisan alımı Mar, „kan,, manasına gelmeyen hiç bir akrabalık kelimesi yoktur; der.

Eski Hind ve Çin medeniyetlerile temasta bulunan Türklerde „gens“ in Brahmencesi olan „can,, anlaşılan, din kisvesi altında ruhanileşerek, Aryencesi olan „Kan,, da konkre şeklärde maddeleşerek gelmiş. Biz bu iki kelimedenden hangisini „gens,, karşılığı olarak kullanabiliriz. Bir kere „can,, bulutlara karışmış artık onun aile münasebetlerile alâkası kalma-
miş. O halde maddî ve konkre „kan“ elimizde kalıyor. Bize, aile ve yakın akrabalık münasebetlerini ancak o verebilir. „kandaşlık,, gibi. Bu sebeple biz, „gens“in tam Türkçe karşılığı olarak „Kan,,ı alacağız. Bildığımız kırımızı „Kan,, dan ayırt etmek için, bu kelimeyi daima altı çizilmiş veya italik harflerle yazacağız ve ilk harfini de majûskül koyacağız. Böylece Kan, eski aile şeâlinden kalma bir sözdür.

Durmadan yapılan savaşlar, harbin sıkı bir teşkilat ve intizama muhtaç olmasından dolayı; kabile şeflerinin nüfuz ve ehemmiye-

ini artırır. O kadar ki nihayet şef, reis, dikteator kesilir.

Henüz devleti tanımadı olan İrokuvalları sosyal teşkilatlarını gözden geçirelim. Sivil zamanları için bir reis, harp zamanları için bir kumandan seçerler. Reis kanın içinden, kumandan başka kandan seçilir. Burada henüz matriyarkal hukuk yürütmektedir. Bu sebeple oğul, ananın kanına geçer ve kan içinden seçilmekte olan reis, ölü veya azledilirse yerini asla oğlu alamaz. Reisleri, kadın erkek birlikte seçer, birlikte azlederler. Fakat, seçgi diğer kanlar tarafından da nastık edilir. Reisin elinde hiçbir zecir vasıtası yoktur. Askerî kumandana gelince o, ancak harp işlerine karışabilir. Kan istediği zaman, kumandanı da azleder.

Kan içinde kimseyin birbirile evlenememesinden, kan kendini toplu bir halde tutmayı başarır. kanın ergin yaşa gelmiş kadın ve erkeklerden mürekkep demokratik bir umumi kurultayı vardır. Seçen ve azleden hâkim kuvvet bu kurultaydır.

Altıdan fazla kanı olan aşiretlerin üçü, dördü birleşir, Firaterya = ok teşkil ederler. Kan içinde evlenmek olmadığından, her aşiretin en az iki kandan mürekkep olması ıcap

eder. Reyler, aşiret aşiret toplanır, Federal kurultay ahalinin önünde kurulur,

Kahramanlık devrinin Yunanlılarında ise, daimî hükümet kuvveti, önce kan reislerinin elinde idi, sonra kanların sayısı arttıkça, güzidelerden mürekkep bir kurultaya havale edildi. Bu idare şekli, aristokrasi (büyük mülk sahibi) elemanlarını kuvvetlendirmeye yaradı.

Askerî teşkilatta ise kurultay, Bazileüs denilen bir kumandan secedi. Artık sosyete de patriyark hukuk yürüdüğünden, Ölen veya azledilen kumandanın yerine oğlu seçilebilirdi. Ahali bunu yadırgamadan, daha kolaylıkla yapıyor, çok kere oğlunu seçiyordu. Bu usul baş kumandanlığın veya hükümdarlığın ilk tohumu olmuştur. Bazilüs, ayrıca dinî hak ve selâhiyetleri bulunmasına rağmen, asla bugünkü kral manasını ifade etmez.

B) Devlet

Kahramanlık devrinin Yunanları zamanında, kandaş aile sistemine dayanan kan teşkilatı bozulmak arifesindeydi. Çocuklara babalarının mirası olmak hakkı verilmişti. Servetler arasındaki farktan dolayı, soydan gelen asılızadeliğin ve krallığın tohumu

ortaya atılmıştı. Artık aşiretler birbirlerinin davranış, insan ve sairesini ele geçirmek için harbediyorlardı.

Nihayet servet, saygıya değer, itibarlı bir şey olarak tanındı. Zorbazu ile yapılan bu hırsızlığı meşru göstermek lüzumu, eski kan teşkilatını bozdu.

Kan bağları gevşemişti ve yer yer kopuyordu. Aynı kan içinde birbirine zıt menfaatlı insanlar türemiştii. Bir sosyetedeki insanlar arasında artık kan farkı yerine sınıf farkı belirmege başlamıştı.

«Bununla beraber kan bağları üzerine kurulmuş olan teşkilât, kan da işin mahsuldarlığını az çok inkışaf ettirir. O mahsuldarlıkla birlikte şahıs mülkiyeti ve mübadele, zenginlikler arasındaki müsavatsızlık, başkanının iş kuvvetini işledip soyma gelişir ve bu yüzden de sınıflar ziddiyetinin esası inkışaf eder. Bunlar öyle sosyal elemanlardır ki, nesiller geçtikçe eski sosyal tekşüküleri ve yapıyı yeni şartlara adapte etmeye çabalalar. Ta o zamana kadar ki, nihayet birinin ötekisile uyuşamamazlığı, bir yerde bulunamamazlığı, külli bir istihaleyi ardından getirir.» [L'origine de la famille: Birinci önsöz.]

Artık bundan sonra birsey eksik kalmıyor du; o da kan ferdleri tarafından elde edilecek zenginliklerin, kandaki komünist göreneklere karşı müdafası için, şahıs mülkiyetini

sosyetede en yüksek stada çıkararak servet edinmek yolunda birçok vasıtaların gelişmesine yaramak için, yani zenginliğin çabucak artmasını meşru göstermek için, bir müessesesinin mevcudiyeti.. Bu öyle bir müessesese olmaliydi ki, yalnız sosyete içinde doğmakta olan sınıf farklarını sürekliileştirmekle kalmamış, aynı zamanda varlıklı sınıfa, varlıksız sınıfı işletmek hakkını ve imkânını da versin, ve üstün sınıfı alt sınıfa hâkim kılsın. «Niha-yet bu müessesesi de geldi ve devlet icadedildi.»

«Kan bağları üzerine dayanan eski sosyete, yeniden yeniye ikişaf eden sınıfların çarpışması içinde berhava olur. Yerini devlet içinde temerküz etmiş bulunan yeni bir sosyeteye bırakır. Bu sosyetenin ikinci derece valdetleri artık *kan*'la teşekkür etmiş kolektiviteler değil, ikamegâhça toplasmış kollektivitelerdir. Oda aile düzenine tamamile sosyal düzen hükmeder, ve sosyete içinde bundanbölle zamanımıza gelinciye dek bütün yazılı tarihin maddesini taşkil eden, sınıflar arasındaki düşüş ve ziddiyetler, serbest serbest gelişir, açılıp sağlanır.» [L'origine de la famille: Birinci önsöz.]

67
- 67 -
Fasıl : IV
Din
a) Ululara tapmak

Sosyete her zaman dindar değildi. Pirimitif komünist sosyetiesi dini tanımadı. Çünkü orada sınıf veya imtiyaz yoktu. Din imtiyazlı veya sınıflı cemiyetin mahsulüdür. Dinin doğuşu hakkında bir çok nazariyeler varsa da, en doğru ve en Marksistçe nazariye *Boğdanof* unkidir. Şöyledizaheder: Patriyarkal sosyete içinde başlayan ilk iş bölümünde göre, istihsalın teşkilat ve idarecisi, kabilenin ulusu yani patriyarktır. Bu ulu istihsal münasibetlerinin planını yapar, ötekiler ona uyarlar, yani bir başkasının iradesine uygun hareket ederler. Artık sosyetede işlenen ve işleyen diye iki kuvvet vardır.

Sosyetenin içindeki bu vaziyet derhal insana ve tabiat'a da tatbik edilmeğe başlandı. Zira insan her şeyi kendi sosyal durumuna göre kavrar. Meselâ: kederli bir kimse,

cihani matem içinde tasavvur eder, o sırada yağan yağmuru bile, çektiği acıya göklerin bir nevi iştirakı telâkki eder. "Derdime dağlar, taşlar ağlardı. „ Ata sözü elân kullanılmaktadır. Sosyete, idare eden azlık *ulu* larla, idare edilen çokluk, haline girince, insan da idare eden ruh, idare edilen beden olmak üzere iki ayrı şeyden mürekkep farzedildi. Tabiatta da her maddenin arkasında gizlenmiş bir ruh kabul olundu. Buna (Animo, Can, Ammos, ruh) tan gelen *anlmızım* denildi. Sosyetenin canı, en kudretli, en bilgili, en tecrübe-i olan teşkilâtçıları, rehberleri, yani *ulu* larydı. O öldüğü zaman sosyete değişimeliydi, halbuki devam ediyordu. *ulu* suz sosyete olmayacağına göre, şu halde *ulu* nun vücutu ortadan kalksa bile ruhu sosyetede kahır sanılıyordu.

Ölüler, sağlar gibi her ihtiyacı sahip addettiklerinden, bir çok kabileler mezarlara yiyecek koyarlardı. [1] İşte bunlarecdada (evliyalara) tapmanın başlangıçlarıdır.

Gitgide evliyalara tapmak o kadar ilerlemiştir ki; mutlak vahdetçi ve azamî merkeziyetçi olan islâm dininin bunca yasak ve tahrimlerine rağmen, halk evliyalara tapmaka,

[1] Daha 1862 de ölen kral Gnezonun mezarına altmış canlı insan, Elli koyun, Elli geçi, kırk horuz bırakılmıştı.

onların gönlündü hoş edecek hediyeler taşımakta, adaklar adamakta berdevamıdır. İnsanlar merasim icabı allah adını anmakla beraber fili ve pratik sahada, arzu edilen herhangi bir işin hemen hasıl oluvermesi yolunda, türbelere koşuşurlar. Gökte oturan, huzuruna varılanın allahtan ziyade, yerde yatan ve gözönünde bulunan *ulu* lara itimat ederler. Son zamanlardaki idarî kanunlar bile, sosyal vaziyetlerinde bir değişiklik olmadığından, sosyal - dini talâkkilerinden kopup ayrılamayan halkı, ecdada, evliyaya, kendi karamanlarına bağlanmaktadır.

Birçoklarına göre dinin başlangıcı, ölüm korkusudur. Halbuki insan, ilerleme çağının başlarında bulunduğu sıralarda, ölümle dirilik arasındaki ayaklı sezecek halde değildi. Baygınlık ölüm ve uyku onun üzerinde aynı şeylerdi. Her üçünde de insan kıldırmadan yatıyordu. Bazan tekrar kıldırıyordu. İstihsal aletleri, yani teknik çok basitken, yiyeceğini bulmak için durmadan gezgincilik eden insan, bir yerde uzun zaman kalmıyordu. Bu sebeple ölüünün hiç kalkmadığını ve cürtüdügünü göremiyordu. Baygınlar, hastalar, uyukdakilerle birlikte ölüleri de bırakıp gidiyordu. [1]

[1] Şimdiin bazı vahsi kabileleri, ölümü uyku telâkkietiklerinden, ölülerini gömerken bögrü üstüne koyarlar.

İnsan, ancak vahşet çağının yukarı derecelerinde, oturaklı bir hayat sürmeye eristikten sonra, ölüünün çürüdüğünü uykudakinden ayrı birşey olduğunu anlayabilmistiştir.

B) Çok Allahçılıktan, Tek Allahçılığa

Mübadale inkişaf ettiğe iptidai pazar yerleri şehir olmaya başlar. Bu müsterek pazarda birçok kabile mutavassitlarının, yani ulularının bir meydanda toplanmaları gibi, birçok kabile allahları da bir araya toplanırlar. Böylece çok allahçılık (Politeizim) baş gösterir.

Çok allahçılardan bir kabile ötekilerine üstün gelince, onun ulusu sosyetenin başına geçer. Sosyete hâkim ve nafiz bir müstebidin idaresi altında kaldırmayı, derhal vaziyet göklere de tatbik edilir ve tek allahçılık ortaya çıkar. Müslümanlıktan önce kâbede Arap kabilelerinin çok allahlı bir mabedi idi.

Eğer sosyete, İсадan önce Ve. yüz yıldaki Atine tüccar sosyetesini halinde ise, allahlar arasında da, cemiyetteki gibi bir iş bölümü görüür. Başta ilâhe Pallas Athene gelir ve galip şehri temsil eder. Harbiye işlerine Mars, ticarete merkür bakar. Hülâsa, sosyal istihsal münasibetlerindeki değişiklikle uygun olarak din de daima değişir.

Dinin tamamen dünya kopyası olduğunu anlamak için, din mitolojisindeki hal ve unsurlara bir bakacak olursak görürüzki, sosyetenin sınıf tezatları, aynen oraya da aksettilmiştir: Başta şeytan olmak üzere devler, periler, cinler, yer yüzünün mahküm sınıfları gibi cennetten köğulmuşlardır, ve Allahın sultanatına düşmandırlar. Karanlıklarda gizli faaliyetler (Konspirasyon) içinde mütemadiyen gök yüzünün sosyal düzeni aleyhinde bulunmak, sema halkı arasında tahrikât hazırlamak, bir nevi ilâhi taklibi hükümete teşebbüs etmekle ittiham edilmektedirler.

Yunanlılar zamanında yerdeki kölelik rejimi gökte de kurulmuştur. Zeüs allahlar kralı, Demetre ziraat ilâhesi, Hermes ticaret - yol, Helios serbest meslekler Allahıdı. Yunan medeniyetinin en inkişaf etmiş ve inhibitata adım atmış olduğu beşinci yüz yıllarda, tüccar demokrasisi, allaha inanmicianları öldürmüyordu. « iman giderse, dünya tuzla buz olur. » Diyen Sofokl, baş tacı edilmişti.

Eski İslâvlarda devletin resmi Allahı Perun'dı. Cennetin kapısı asile açık, avama kapidı. Allaha en yakışan ismi İslâvlar vermişlerdir: Gospod, hem Allah hem efendi, demektir. Bog = Allah, zenginlik demek olan "Bogatsva," sözile aynı köktendir.

— 72 —

İslâmlıkta ise, başta müslâk Allah gelir. Müstebit bir krahî nesi varsa, onda da hepsi vardır. Padişahın vezir ve nazırlarına karşılık Allahın dört büyük naziri: Ezra-karşılık (harbiye naziri). Cebâîl haber götil canalır (hariciye, posta ve telgraf naziri). Mîtûr (hariciye, posta ve iş öğretir. İkâil, yâgmura, ekine bakar ve iş öğretir. İktisat, ziraat, maarif naziri). Israfîl, mahser gününde boru çalar, mahşerin nizamına bakar (dahiliye naziri). El senayii ilerledikçe esnaf lönçalarının patriyarkları da dine aksetmekte gecikmez, her san'ate "pir", adile bir din patriyarkı yani peygamberi, konur;

Ekinçî - Adem. Hallâq ve ipekçi - Şît. Terzi. İdrîs. Gemîci. Nuh. Tüccâr - Hûd. Deveci. Salîh. Sütçü. İbrahim. Avcı. İsmâil. Çoban. İshâk. Ekmekeçî. Zülküfl. Âlim. Lût. Bahçivan. Üzeyir. Dokumacı. İlyâs. Demirci. Davut. Duvarçı. Süleyman. Dînci. Zekeriya. Cerrah. Ermiya. Falci. Danyal. Hekim. Lokman. Balıkçı. Yunus. Mûezzin. Bilâl. Gilâlam. Yusuf. Mezarçı. Kâbil. Asker. Kerbigazi. Cellâd. Eyyubi Basari. Dilencî. Safî. İpcî. Abdüllâh. Kasap. Hazreti Kasap. ve illâ... [1]

Allahın ceza yer: "Ceheunem". Cenneti.

[1] Evliya Çelebi seyahatnamesi C. I. S. 488.

Babil dansçları, cariyeleri - Huri, oglanları - Gilman, ordusu - Melâïkeikiram

İnsanların kafasında padişaha benziyen allah, ancak yeryüzünde, Babilin Nemrutu, Misirin Firaunu gibi büyük padişahlıklar, müstebit krallıklar meydana geldikten sonra belirmiştir.

Osmanlı padişâhına (Zillullahi fil arz) Allahın yer yüzündeki gölgesi, denirdi. Birşeyin önce kendisi, sonra gölgesi olur. Halbuki herkesin bildiği tarihe bakarsak, orada önce Allahı değil müstebit kralları görürüz ve bu krallıklar kurulduktan sonra, Allah meydana çıkar. Şu halde, gölge olan padişah değil Allahdır. Şimdi hiç yanıldmadan söyleyebiliriz: Allah padişahın gök yüzündeki gölgesidir.

Bu sebeple din; geniş halk yoğunlarını sizil türsizce istismar etmek için kullanılan bir uygûtur... vasıtası, olanı olduğu gibi kabul ettirmek, başkaldırtmamak pastıflığıdır.

C) Din sosyete ile birlikte değişir

Muhtelif devirlerde dinin büründüğü kıyafetler şunlardır:

1) Derebeylik rejiminde Allah, Aristokratın sanın biçim ve huyundadır. Onun gibi yer içeri. Ruhûlkuddus şeklinde aziz bakireye kur

yapar. Zeüs kuğu kilgına girerek Ganymede ismindeki oğluna aşıkdaşlık eder.

2) Kapitalist rejiminde, herseye kadir olan Allah, eşi ayaklı *ulu* gibi, kral gibi bir insan değil, "görmeden gören, işitmenden işiten, eşsiz menendsiz, yersiz mekânsız, her yerde hazırlı nazır, kara karıncanın kara taş üstünde gezdiğini hissedeni,, arz ve talep kanunudur. Dincilerin allahı tarif etmek için kullandıkları teşbihleri, bugün aynen fiyat hadisesinin tarihinde kullanabiliriz. Mademki bütün insan münasebetlerini idare eden arz ve talep kanunudur, o halde sosyetenin allahı odur. Artık gök yüzünün muşahhas kralına lüzum kalmaz. Ticaret demokrasisi siyasi iktidarı ele alır almaz, eski allahı, huzurunda herkesi bir safta görmek istiyen yeni allahla degişir.

İslamikta Mekke ve Medinede ticaret kapitali genişleyince, kâbedeki bir çok Allahlar, insanların mukadderatına hâkim olan fiyat inip çıkışlarını izah edemez hale geldiler. O zaman, zengin Haticetilkübranın Süriye kervancısı, sonradan kocası olan Muhammet, Ebu Cehilin kâbesinde hiç bir değişikliğe lüzum görülmeksızın, sadece bir taklip hükümetle, putların tahtına Allahi geçirdi.

Hilafet, Osmanlı padişahlarında müstebit

*vasıflarını ve devletle olan vahdetini yeniden buldu.

Cumhuriyetle beraber, artık derebeylerin nüfuzundan kurtulmak istiyen Türk burjuvazisi dinle devleti ayırmaya mecbur kaldı. Bugün din, yerli malların sürümünden ilham almaktadır. Günün meselesi tasarruf mu ? "Diyanet işleri riyasetinden: Müftülerin bulundukları yerlerde millî iktisat ve tasarruf şubelerini kuracak zevatla derhal teşriki mesai etmeleri kendilerine tebliğ edilmiştir.. Binaenaley, bütün bu *Hayırlı işlerimizi* bir an evvel başaramamak için ramazanı şerifin bir an evvel gemesini beklemekteyiz." (Milliyet gazetesi : 30-12-29.) Böylece dinle dünya arasında *hayırlı* bir iş bölümü başlar.

Geçimi sade iş kuvvetini satarak yaşamaktan ibaret olan proleteryaya gelince, çalıştığı maddi iş onu hergün bir parça daha maddeci (materyalist) yapmaktadır. Fabrika bir makine sistemiidir. Makinenin her parçası santimi rantimine insan elinden çıkmıştır, ve her hareketi insan iradesile işleyen, her gördüğü iş ölçülü, önceden planlı bir cihazdır. Amele makineye istediği işi istediği kadar gördüre gördüre anlarki, insanların işine karışan Allah değil yine insandır. İnsan suları, rüzgârları,

yıldırımları gittikce daha fazla kuzulaştırmakta, kendine muti hale sokmaktadır.

Köylü de maddi istihsalde çalışır, fakat henüz bütün merhametsiz tabiat kuvvetlerinin sırrını bilmez Makinenin her hünerine vakıf olan amele kadar, gizli kuvvet denilen dinin saçılığını anhyamaz.

Amele fabrikadan aldığı maddeci terbiye ile, gündeliginin inip çıkışını şeytanda, Allahta bulutlarda değil, kör fiyat kanunlarında, ve başına gelen her felâketi bu sosyetenin iç zembereklerinde arar ve bulur. Din bir "kanaati şahsiyedir," yolu idealist, burjuva uydurumala-rına kulak asmaz. Amele, uğradığı işletilip soyulmanın maddi ve sosyal sebeplerini bulmağa ve onları kökünden kaldırmağa mecburdur. Bu, onun menfaati icabıdır. Onun için modern sosyetede proletarya, din afyonunu yutmayacak birioğlu sınıfıdır.

Kapitalistik ilerledikçe, kapitalist sınıfı azalır, amele sınıfı ise bütün sınıfları içine alarak büyür. Şu halde Allahei sınıflar hergün bir parça daha tükenir, dinin temelleri aşınır ve Tanrı ölüme mahküm olur.

BİRİNCİ KITABIN SONU

İkinci kitapta teknigin, ilk ve orta çağ ile kapitalizim, emperyalizmi ve sosyalizim çağlarında oynadığı rol izah edilecektir.

Başlica başvurulan kitap:

Friedrich Engels : *L'origine de la famille de la propriété privée et de l'Etat*, Paris, 1931

Öteki kitaplardan:

Karl Marx : *Lettres à Kugelmann*, Paris, 1930

» *Introduct. A une crit. de l'écon. polit.* Paris 1928

Boukharin : *La Théorie du Materialisme historique*, L. S. Int., Paris.

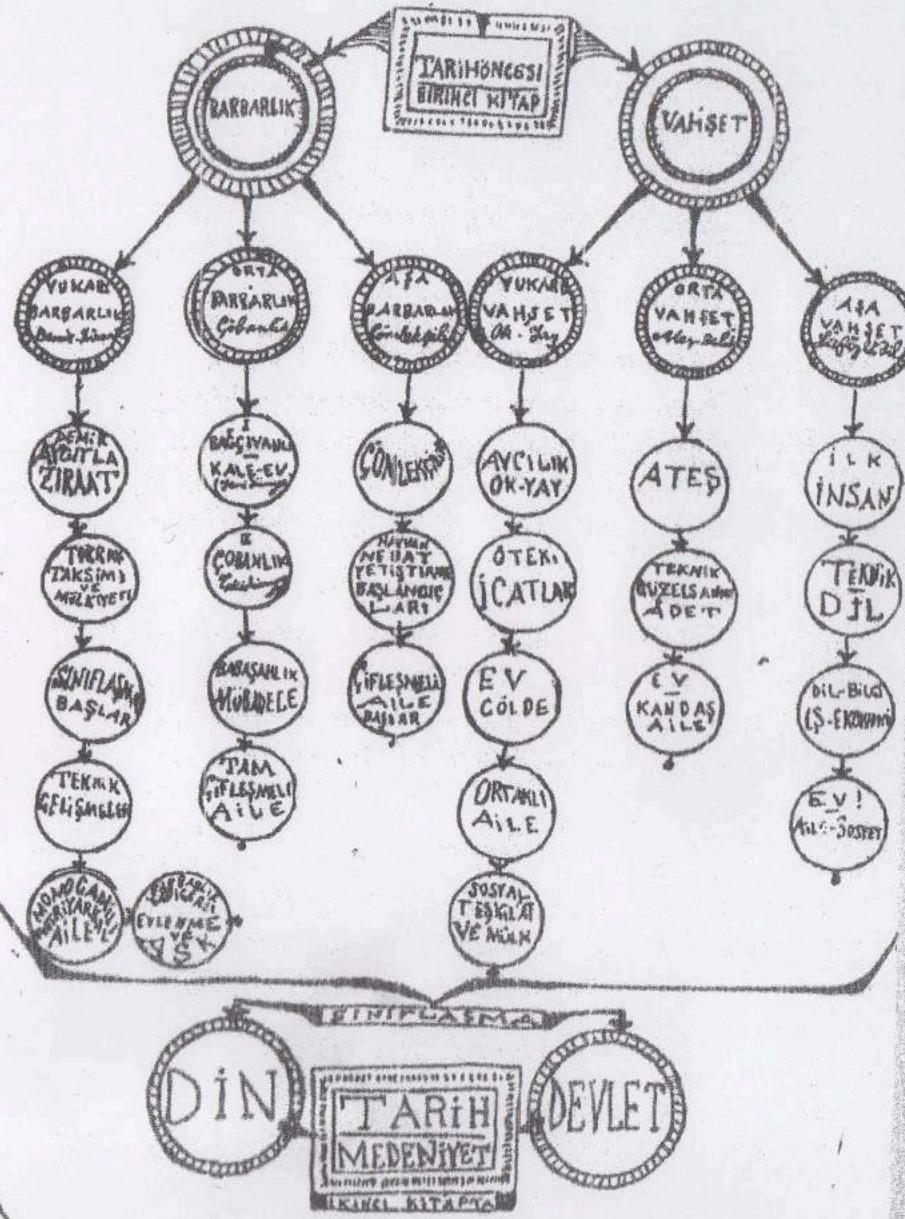
Wolffson : *İslamîyat hâlâsaları*, Azurneşr. 1927.

Hikmet Kırılcım : *Tarihi materyalizm*,

Er. Belzuncuk : *Paleontologie animale*, F. Alcan edit., Paris 1900.

Abb. et Alex. Mary : *Evolution et Transformisme*, t. premier, Beauvais, 1904,

İnsanlığın gelişme yollarını gösteren şema.

İnsanlığın gelişme yollarını gösteren şema.

